

**Araştırma Makalesi**

**Kemalizmin Yeniden İnşasında Yön Dergisi ve İlhan Selçuk**

*Yön Journal and İlhan Selçuk in the Reconstruction of Kemalism*

**Yusuf Ziya BÖLÜKBAŞI**

Dr. Öğr. Üyesi, Anadolu Üniversitesi

İİBF/Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

[yzb@anadolu.edu.tr](mailto:yzb@anadolu.edu.tr)

<https://orcid.org/0000-0003-4723-5977>

| Makale Geliş Tarihi | Makale Kabul Tarihi |
|---------------------|---------------------|
| 27.05.2022          | 20.06.2022          |

**Öz**

Bu çalışmada, İlhan Selçuk'un Yön dergisinde yayınlanan yazılarında Kemalizmin nasıl yorumlandığı sorunsalı üzerine odaklanılmaktadır. Kemalizm, Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran ve modern Türk ulusunu inşa eden fikir sisteminin adıdır. Kemalizmin Türk düşünce sistemindeki baskın konumu, onu farklı yorumlar ve anlamlar çerçevesinde değerlendirilmesine yol açmıştır. Özellikle Soğuk Savaşın başlangıcı ve bunun Türk siyasetindeki dönüştürücü rolü, Kemalizmin farklı anlamlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Mevcut çalışmanın kavramsal çerçevesini oluşturan Yön dergisi, altmışlı yıllarda Kemalizmi yeniden yorumlayan, dönemin önemli entelektüellerini bir araya getiren sol bir dergidir. İçerik analizinin metodolojik çerçeveyi oluşturduğu bu çalışmada İlhan Selçuk'un Yön'ün birinci dönemine tekabül eden 1961-1965 yılları arasında yayınladığı yazılar incelenmektedir. Bu yazılarda Kemalizmin yeniden yorumunda şu üç öge dikkat çekmektedir: ideoloji, kimlik ve yöntem. İdeolojik bağlamda Kemalizm, anti-emperyalizm ve anti-kapitalizme içkin sosyalist bir milliyetçilik olarak tanımlanmaktadır. Kemalizmin ayrıca bir kimlik olarak yorumlandığı, bu kimliğin karşısına dış öteki olarak emperyalizm ve kapitalizmin temsilcisi Amerika Birleşik Devletleri, iç öteki olarak Türk sağ ve ona ait aktörlerin konumlandırıldığı görülmektedir. Yöntem ise demokrasi şüpheciliğiyle bezenmiş bir karşı devrim vurgusu ve bunu gerçekleştirecek aktör olan zinde güçlerdir. Sonuç olarak Selçuk literatürde yer alan Kemalizmin sol yorumunu, yazılarındaki ideolojik ve kimliksel yaklaşımla inşa etmekte, yöntemle de ona iktidar olma stratejisi çizmektedir.

**Anahtar Sözcükler:** Kemalizm, Yön Dergisi, İlhan Selçuk, Sol, Milliyetçilik.

**Abstract**

This study focuses on the problem of how Kemalism was interpreted in İlhan Selçuk's articles published in the journal Yön. Kemalism is the system of ideas that founded the Turkish Republic and built the modern Turkish nation. The dominant position of Kemalism in the Turkish thought system has led it to be evaluated within the framework of different interpretations and meanings. Especially the beginning of the Cold War and its transformative role in Turkish politics led to varying definitions of Kemalism. Direction magazine, which forms the conceptual framework of the current study, is a leftist magazine that reinterpreted Kemalism in the sixties and brought together the influential intellectuals of the period. In this study, in which content analysis forms the methodological framework, the articles published by İlhan Selçuk between 1961-1965, which corresponds to the first period of Yön, are examined. Three elements stand out in the reinterpretation of Kemalism in these articles: ideology, identity and method. In the ideological context, Kemalism is defined as a socialist nationalism inherent in anti-imperialism and anti-capitalism. It is seen that Kemalism is also interpreted as an identity, and the United States of America as the representative of imperialism and capitalism as the external other, and the Turkish right and its actors as the internal different positioned against this identity. On the other hand, the method is a counter-revolution emphasis adorned with democracy scepticism and the vital forces that the actor will realize. As a result, Selçuk constructs the left interpretation of Kemalism in the literature with the ideological and identity approach in his writings and draws a strategy of gaining power over it with the method.

**Önerilen Atıf /Suggested Citation**

Bölükbaşı, Y.Z., 2022 Kemalizmin Yeniden İnşasında Yön Dergisi ve İlhan Selçuk, Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi, 57(3), 1637-1660

**Key Words:** *Kemalism, Yön Journal, İlhan Selçuk, Left, Nationalism.*

## 1. Giriş

Kemalizm, Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran ve Türk kimliğini inşa eden, 1923'den sonra devletin resmî ideolojisi olarak kabul edilen fikir sistemidir. Türkiye'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün düşünceleri ve erken Cumhuriyet döneminde uygulanan politikaların bütününden oluşan Kemalizm farklı yorum ve anlamları bünyesinde ihtiva etmektedir. Kemalizmin temel nitelikleri ve hayata geçirdiği uygulamalar temelinde yapılan tartışmalar günümüzde bile Türk siyasal yaşamındaki çatışmaları, kimlikleri ve kutupları şekillendirme yeteneğine sahiptir. Bu yüzden Kemalizm hem siyasal hayattaki konumu hem de toplum nezdindeki önemini korumaktadır. Öncelikle Kemalizm nedir? sorusuna cevap vermek gerekir. Akademik literatür incelendiğinde Kemalizme yönelik çok sayıda bilimsel çalışma yer almaktadır. Ancak bu çalışmaların önemli bir bölümü Kemalizme yönelik karşıtlık veya taraftarlık beslemekte, politik angajmanın ya da ulus-devlet karşıtlığının enstrümanı haline gelmektedir. Bu çerçevede birkaç tanıma kavramsal bağlamda değinmek yeterli görülmektedir. Tunaya'ya (2002, s. 89) göre Kemalizm, Batılı emperyalist işgalci güçlere karşı ulusal bağımsızlık düşüncesi çerçevesinde gelişen Türk devriminin ideolojisi olup, devrimin lideri Mustafa Kemal'in fikirleriyle biçimlenen kuruluş ve kurtuluş hareketidir. Kazancıgil (2019, s. 235) ise, Kemalizmin teokratik meşruiyetten milli egemenlik kavramına geçişle birlikte eylemlerle şekillenen realist bir anlayış olduğunu, 1927-1931 yılları arasında doktrinleşip 1937 yılında ilkelerin Anayasaya eklenmesiyle kurumsallaştığını ancak bu tarihlerden daha önce, 1924-1928 yılları arasında yapılan bir dizi reformla toplumu dönüştürdüğünü belirtmektedir. Demirel (2019, s. 128-129), Kemalizmin, Türk ulusunu ve devletini kuran tek parti döneminin ideolojisi olduğunun altını çizmekte, altı ok etrafında tanımlanan düşünce ve eylemler bütünü olarak ifade etmektedir.

Burada yer verilen tanımlardan hareketle ulus-devletin kurulması, ulus inşası, kurtuluş mücadelesi ve modernleşme kavramları etrafında Kemalizmin vücut bulduğu söylenebilir. Ancak uluslararası politikada yaşanan değişim ve bunun Türkiye'ye yansımaları, Kemalizmin yeniden tanımlanması zarureti ortaya çıkarmıştır. Atatürk'ün vefatından kısa bir süre sonra başlayan II. Dünya Savaşı, savaş sonrası Sovyetlerin Türkiye'yi tehdit etmesi, bu tehdit karşısında Türkiye'nin Batı bloğuna dahil olması, Batı bloğu içinde yer alabilmek için uluslararası kapitalist sisteme entegrasyon ve demokratik sisteme geçiş Türkiye'de köklü değişimlerin yaşanmasına neden oldu. Bütün bu gelişmelerin sonucunda Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) 1950 Genel Seçimlerinden sonra iktidarı Demokrat Partiye (DP) bırakmak durumunda kaldı. İşte bu süreç Kemalizmin yeniden yorumlanmasını beraberinde getirdi. DP tecrübesinin uyandırdığı fikirler, devrimlerin akamete uğradığının ve Türkiye'nin Atatürk'ün belirlediği hedeflerden saptığının düşünülmesi, yeniden yorumlama sürecinin başlangıç noktasını oluşturdu. 27 Mayıs'ın doğurduğu bu fikirler, altmışlı yıllarda Türk soluna rengini veren Yön dergisinde işlendi. Mevcut çalışma Yön dergisinin baş yazarlarından biri olan İlhan Selçuk'un kaleminden Kemalizmin yeni yorumunun nasıl şekillendiği sorusu üzerine odaklanmaktadır. Bu soruya cevap verebilmek için Yön dergisinde yayınlanan İlhan Selçuk yazılarındaki Kemalist temaların incelenmesi gerekmektedir.

Çalışmanın kısaca bölümlerinden bahsetmek gerekmektedir. Üç bölümden oluşan bu çalışmanın ilk kısmı, metodolojik çerçeve olup, çalışmanın yöntemi ve sınırlarından oluşmaktadır. İkinci bölümde ise altmışlarda Kemalizmin yeni yorumuna şekil veren Yön dergisi anlatılmaktadır. Üçüncü bölüm İlhan Selçuk yazıları ve bu yazılardaki Kemalizmin yorumuna odaklanmaktadır. Sonuç bölümü ise bütün bulguların tartışıldığı ve araştırma sorusunun cevaplandırıldığı kısımdır.

## 2. Metodolojik Çerçeve

Çalışmanın yöntemine geçmeden önce kısaca Yön dergisini tanımlamak gerekmektedir. Yön, 27 Mayıs darbesinden sonra zuhur eden politik ve fikri tartışma ortamı içerisinde, dönemin ve geleceğin Türkiye'sini şekillendirmek isteyen bir grup sol yönelimli entelektüelin çıkarttığı, temelde Üçüncü Dünyacı bir Kemalizm yorumuna sahip, iktisadi kalkınma sorununu birinci gündem maddesi olarak benimseyen ve bu çerçevede bir kalkınma düşüncesi üretmeye çalışıp toplumsal sorunların çözümünden ekonomik meselelere kadar geniş bir devlet müdahalesini savunan haftalık bir dergidir. İlk sayısı 20 Aralık 1961 yılında çıkan Yön, on dört aylık kesinti evresi de dahil olmak üzere yaklaşık yedi yıl yayın hayatına devam etmiştir (Özdemir, 1986, s. 54). 27 Mayıs ve 12 Mart Darbeleri arasında faaliyet gösteren Yön, Türkiye İşçi Partisi ve Milli Demokratik Devrim ile birlikte Türk solunun üç temel

akımından biri olmuştur. Siyasi bağlamda herhangi bir örgütlenmesi olmamasına karşılık, yayınevi, iki dergisi -Yön ve Devrim- ve derneğiyle birlikte tüzüksüz bir parti görünümüne sahiptir. Yön dergisinden bahsedildiğinde ilk akla gelen Doğan Avcıoğlu'dur, ancak derginin kurucuları arasında yer alan Mümtaz Soysal, İlhan Selçuk ve İlhami Soysal'ın da katkılarının altını çizmek gerekir (Şener, 2017, s. 362).

İlhan Selçuk, Yön dergisinin kuruluşunda yer alıp başyazarları arasına giren, dönemin önemli bir aydınıdır. Birçok konuda -gezi, siyasi, iktisadi, dış politika, kültür ve sanat- yazılar kaleme alan Selçuk'un Yön'deki makalelerin önemli bir bölümü dönemin siyasi mülahazalarıyla ilgili olup bunların içinde tartışılan konular bağlamında ideolojik yaklaşımlarına yer verdiği görülmektedir. Bu çalışma kapsamında Selçuk'un Kemalizmi yeniden yorumlamaya yönelik yazılarının üzerinde durulmakta olup, derginin ilk 132 sayısında yer alan makaleleri incelenmiştir. Bunun yanında çalışmanın sınırlarından bahsetmek gerekir. Yön dergisi 222 sayı çıkmış, İlhan Selçuk'un ise 120 sayıda yazıları yayımlanmıştır. Bu yüzden mevcut çalışmanın akademik bir makalenin boyutlarını aşmaması için sınırları belirlenmelidir. Öncelikle bu çalışmada dönemsel bir sınırlamaya gidilmiş, Şener'in (2017, s. 370) yaptığı tasnif çerçevesinde derginin kurulduğu tarihten 1965 Genel Seçimlerine kadar geçen süre esas alınmıştır. Bunun seçilmesinin nedeni Yön dergisinin kurucu dönemine tekabül etmesidir. Bunun yanında aynı dönemde Selçuk'un başka gazete ve dergilerdeki yazıları analize tabi tutulmayacak, çalışma, Yön dergisindeki yazılarla sınırlanmış olacaktır. Böylece Yön dergisinin kuruluş döneminde İlhan Selçuk'un 68 adet yazısı incelenerek Kemalist temalar ortaya çıkartılacaktır. İlhan Selçuk'un seçilmesinin nedeni, Yön'ün diğer başyazarlarıyla ilgili akademik literatürde çok sayıda çalışma (Altay, 2018, Ak, 2015, Atalay, 2019, Çakan, 2004) olmasına karşılık, Selçuk'la ilgili hiçbir bilimsel akademik dergide yayınlanan herhangi bir makale bulunmamaktadır. Böylece mevcut çalışmayla bu alandaki boşluğun doldurulması hedeflenmektedir. Selçuk'un Yön dergisindeki yazılarının analizinin yapılacak olması sebebiyle mevcut çalışmanın metodolojisini içerik analizi oluşturmaktadır. İçerik analizi kalıpları, temaları, önyargıları ve anlamları belirlemek maksadıyla belirli bir materyalin teferruatlı bir şekilde incelenip yorumlanmasına dayanmakta, kodlama ve veri yorumlama işlemi olarak tanımlanmaktadır. Spesifik olarak "metinlerden kullanım bağlamlarına, tekrarlanabilir ve geçerli çıkarımlar yapmak için kullanılan bir araştırma tekniğidir" (Berg ve Lune, 2015, s. 380-384). Nitel içerik analizinin benimsendiği bu çalışmada, 'Klasik içerik analizi' ya da 'gömülü teori' olarak tanımlanan, metnin unsurları arasında sayılan temalar, kavramlar ve terimlerin içinde gömülü olan anlam ortaya çıkartılmaktadır. Anlam ise Kemalist ideolojinin unsurlarından oluşmakta, Selçuk'un Kemalizmi yeniden nasıl yorumladığı sorunsalına odaklanılmaktadır.

### 3. Yön Dergisi: Türk Düşüncesinde Kemalizmin Yeni Yorumu

Yön dergisi, altmışlı yıllarda Türk soluna önemli derecede etki eden bir süreli yayın olmanın ötesinde, dönemin entelektüellerini bir araya getiren, akademik ve siyasi tartışmaları şekillendiren bir niteliğe sahiptir. Ancak Yön dergisi ve derginin taşıdığı ekol, otuzlu yılların Kadro dergisinin devamı olup, belli konularda farklılaşmaktadır. Bu yüzden kısaca Kadro dergisini incelemek gerekmektedir.

Kadro dergisi, Cumhuriyetin ilk dönemlerinde Türk solu açısından ehemmiyetli bir dergidir. İktidara yakın duran ve onu etkilemeye çalışan elitist bir hareket olan Kadro, sol ve Kemalizmin ilişkisini anlamak bağlamında değerlidir (Sala, 2021, s. 17). Kadro, 1932 ile 1935 yılları arasında otuz altı sayı olarak çıktı. Derginin imtiyaz sahibi Yakup Kadri Karaosmanoğlu, ideoloğu ise Şevket Süreyya Aydemir'di. Bunların dışında dönemin solcu-sosyalist yazarlarını bünyesinde toplayan Kadro'nun yazar takımı genellikle orta sınıfa mensup kişilerden oluşan, yurt dışında eğitim görmüş, Batı'da modern sınıflar ve bunlar arasında yaşanan çatışmaları gözlemlemiş, çeşitli düşünce ve sanat akımlarını takip eden kişilerden oluşmaktaydı. Şevket Süreyya'nın 1931 yılında "İnkılap ve Kadro" ismini verdiği konferanslarda belirttiği fikirler Kadro dergisinin düşünce dünyasını oluşturmaktadır. Kadrocular metodolojik açıdan tarihsel materyalizm ve devletçi ekonomiyi savunmakta ama ideolojilerinin Marksizm olmadığını vurgulamaktadır. Onlara göre Marksizmin sınıf çatışması kuramı, dönemin sorunlarını algılamaktan uzaktır, asıl sorun sömürgeler ile zengin kentler arasındaki mücadeledir. Kadro yazarları, Türk inkılabına bir ideoloji oluşturma ve yön tayin etmek maksadıyla bir araya geldikleri söylenebilir. Fikirleri ideolojik açıdan Marksizm, milliyetçilik, korporatizm ve faşizm tarafından biçimlendirilmiştir. CHP'nin güçlü figürü Recep Peker tarafından sürekli eleştirilen Kadro dergisi, Celal Bayar ve İş Bankası grubunun da tepkisini çekmesi sonucu kapatılmıştır (Kaya ve Yücer, 2018, s. 564-572). Doğan Avcıoğlu Yön dergisini Kadro'nun devamı olarak düşünmektedir. Her iki dergide de

Kemalizmin temel prensipleri olan laiklik, halkçılık ve iktisadi alanda devletçilik ilkeleri sürdürülmekte, demokrasi karşıtlığına içkin elitist-jakoben bir politik yaklaşım ortak özellikler olarak dikkat çekmekteydi. En temel farkları ise, Kadro'nun iktidarın sözcülüğünü yapması, Yön'ün ise iktidarı hedefleyen bir grubun sesi olmasıdır. Ayrıca Kadrocular Marksizmi Kemalizm için, Yöncüler ise Kemalizmi Marksizm için kullanmışlardır (Kaya ve Yücer, 2018, s. 578-579, 562).

Yön, ellili yıllarda yaşanan siyasal, ekonomik ve sosyal meselelerin sonunda ortaya çıkan bir dergiydi. Atılğan'a (2002a, s. 135) göre CHP'nin DP'ye iktidarı bırakması ve bunun sonucunda DP döneminde yaşanan değişime bağlı olarak CHP'nin geçirdiği dönüşüm ile yine bu sürecin sonunda TSK'nın siyasal sisteme müdahalesi ve yeni anayasal süreç bu dergiyi ortaya çıkartan en temel gelişmelerdi. Çünkü Yön'ün kurucuları hem CHP'nin geçirdiği dönüşüm sürecinde hem de yeni anayasanın şekillenmesinde aktif görev almış kimselerdi. 1961 Anayasasını hazırlayan Kurucu Meclis'te CHP kontenjanından yer alan ve İnönü'nün "Türkiye'nin altın çocukları" dediği Doğan Avcıoğlu ve Mümtaz Soysal ile CHP Trabzon İl Meclisi üyesi olup daha sonra derginin finansörü ve ekonomi yazarlığını yapan Cemal Reşit Eyüpoğlu'nun yolları bu süreçte kesişti (Altun, 2004, s. 554). Ama şüphesiz, ellili yılların sonuna doğru otoriter hale gelen DP yönetimine karşı yürütülen muhalefetin etkisi yadsınamaz. Yön, DP yönetimine karşı, askerler, sivil bürokratlar, aydınlar, öğrenciler, işçiler ve sanayi burjuvazisinden oluşan kentli bir muhalefet cephesi üzerinde yükselmiştir (Şener, 2017, s. 362). Böylesine geniş bir zemin üzerinde yükselen dergi, altmışların başındaki görece demokratik ortamda emperyalizm karşıtı bir retorik kullanarak millici güçlere hitap etmiş, özellikle entelektüel ve bürokratlardan destek görmüştür. Emperyalizm karşıtlığı, sosyalist bir söylem temelinde işlenerek toplumsal anlamda meşruluk kazandırılmak istenmiştir. Bu haliyle Yön, sol Kemalistlerden, sosyal demokratlara ve komünistlere kadar solun bir birçok renginin görüldüğü "okul" hüviyetinde olduğu söylenebilir (Zorlu: 2006, s. 105). Buna karşın Dikici'ye (2007, s. 48) göre Yön, küçük-burjuva radikalizmini temsil eden bir yayın organıdır. Ahmad (2007, s. 272) ise dergiyi seçkin bir aydın hareketi olarak görmekte, halkın desteği yerine silahlı kuvvetlerden destek alarak iktidara hedefleyen bir yapı olduğunu belirtmektedir.

Yön dergisini anlayabilmek için Yön bildirisini, ideolojisini, işlenen konuları, temel tezlerini ve iktidar stratejilerini incelemek gerekmektedir. Yön, ilk sayısında yayınladığı bildiriyle temel görüşlerini ortaya koymaktadır. Bu görüşlerin dört başlık altında toplandığı görülmektedir: 1-"İktisadi alanda hızlı kalkınmak", 2- "öğretmen, yazar, sendikacı, müteşebbis ve idareci gibi kimselerin belli bir kalkınma felsefesi üzerinde uzlaşmaları", 3- "yeni devletçilik anlayışı" ve 4-"şuurlu devlet müdahalesi", yani vergi, planlama, kooperatifleşme ve sosyal adalet (Alpkaya, 2019, s. 478). Burada özellikle kalkınma meselesinin altını çizmek gerekir. Nitekim Yön dergisini inceleyen birçok yazar bu konuya dikkat çekmektedir. Dergide en çok işlenen konular, o dönem Türkiye'de görülen mühim sorunlar olarak yorumlanabilir. Zorlu'ya (2006, s. 116) göre bu sorunlar kalkınma, bağımsızlık ve demokrasidir. Kalkınma için devletçilik, bağımsızlık için milliyetçilik ve demokrasi için sosyalizm çözüm önerisi olarak sunulmaktadır. Altun'a (2004, s. 558) göre bu konularla birlikte, Yön'de Kemalizm, sosyalizm, devletçilik, milliyetçilik, demokrasi ve zinde güçler olguları önem arz etmektedir. Şener (2017, s. 365) ise daha çok kalkınma meselesinin altını çizmektedir. Ona göre Yöncüler için kalkınma-azgelişmişlik meselesi bütün sorunların özünü oluşturmakta, sosyal adalet, eğitim, demokrasi gibi konular bunun türevi olmaktadır. Bildiride "şuurlu devletçilik" adıyla belirtilen şey yeni devletçiliktir. Aslında Avcıoğlu ve Yöncülere göre sosyalizm de kalkınma yöntemidir. Hatta yeni devletçilik, feodal mütegalibe ve komprodor burjuvazi hariç bütün toplumun yararına bir düzen vaat eder ancak Yön sayfalarında belirsiz sosyalizm tanımlarıyla karşılaşmakta, bu yüzden yeni devletçilik tercih edilmektedir. Bu model aslında sosyalist karma bir ekonomik modeli içermekte, devlet müdahalesine merkezi bir konum atfetmektedir. Türkiye gibi ülkelerde özel sektör demokratik yapıyı tesis edemez çünkü siyasi gücün ekonomik güce tabi kılınması sonucu demokrasi gelişemez. Yeni devletçilik anlayışıyla milli tasarruf arttırılacak, vergilerde verim meselesi ön planda tutulacak, iktisadi hayat planlanacak, boş duran iş gücü üretime yönlendirilecek ve küçük sanayide kooperatifçilik teşvik edilecektir. Böylece gelir dağılımındaki adaletsizlik ortadan kaldırılacak, sosyal güvenlik sağlanacak, bölgelerarası gelişmişlik farkı azaltılacak ve sömürü düzeni sona erecektir. Bunu devletin bizzat ekonomideki düzenleyici rolü sağlayacaktır. Devletin bu rolü, demokrasinin geniş halk kitlelerine mal olmasını beraberinde getirecektir (Altun, 2004, s. 557). Kalkınma ve demokrasi sorunları arasında kurulan bağın bir benzerini milliyetçilik konusunda da kurulduğu ifade edilebilir. Yöncülere göre sosyalistler tam bağımsızlığı savundukları ve emperyalizme karşı durdukları için gerçek milliyetçilerdir. Derginin özellikle 1964 Johnson mektubu

sonrası yayınlarında tam bağımsızlık, anti-emperyalizm ve milliyetçilik konularının iç içe geçerek sıklıkla işlendiği görülmektedir (Şener, 2017, s. 366-367).

Yön'ün toplumsal sınıflar ve tabakalara yaklaşımı, derginin analizi ve ideolojik tutumu açısından ehemmiyet arz eder. Temel tezleri, Türkiye'de bir sınıf çatışmasının varlığını kabul etmelerinin yanında sosyalizmin bu mücadelenin sonunda ortaya çıkamayacağını dile getirmeleridir. Türkiye'de hegemonya kurmuş sınıflar emperyalizmle çıkarları ortak olan komprodor burjuvazi ve feodal ağlardır. Cumhuriyet rejimi her ne kadar milli bir burjuvazi oluşturmaya çalışmışsa da bu konuda başarılı olamamış, burjuvalar küresel sermayenin işbirlikçisi olmuşlardır. Aslında Avcıoğlu sosyalizmin işçi sınıfı ve köylülerle kurulduğunu bilmekte ancak Türkiye'de işçi sınıfının zayıf olduğunu müşahade etmektedir. Benzer şekilde köylülerde zayıftır çünkü ağaların boyunduruğu ve yönlendirmesi altındadırlar. Türkiye sosyalizme geçmek için bir ara devreye yani intikal devresine ihtiyacı bulunmaktadır. İntikal devresinde milli cephe kurulacak ve bütün ilerici sınıflar burada yer alacaktır. İşte Yöncülerin en önemli özelliği bu intikal evresini gerçekleştirecek sınıfa verdikleri isimdir: zinde güçler. Asker ve sivil aydından oluşan zinde kuvvetler, iktidar mücadelesinin temel ögesi ve önderidir. Zinde kuvvetlerin içinde aydınlar, öğrenciler ve sivil memurlar da yer almakla birlikte merkezinde silahlı kuvvetler bulunmaktadır. Bu minvalde silahlı kuvvetlere yönelik vurgunun altı çizilmelidir. Yöncülere göre Türk tarihi ve siyaseti ara sınıflar anlaşılmanla açıklanamaz. Ödü ise son iki yüz yıldaki bütün ilerici adımları atan tek sınıf olmuştur. Nihayetinde zinde kuvvetler, intikal devresi, milli demokrasi, kapitalist olmayan kalkınma gibi kavramlarla ilk aşamanın geçilmesi hedeflenmekte, daha sonra işçi sınıfının güçlenmesiyle birlikte ikinci aşamada sosyalizme geçileceği düşünülmektedir (Şener, 2017, s. 367-370).

Yön dergisinin konumu ve stratejileri dönemsel bağlamda ele alınması gerekmektedir. Bu çerçevede Atılğan (2002a, s. 162-205) Yön dergisini dört dönem şeklinde incelemektedir: birinci dönem, 1961 Anayasasının getirdiği görece özgürlük ortamı içinde geçen, güçlü reformların gerçekleştirilmesi için CHP'yi, Milli Birlik Komitesi üyelerinin ve bürokratların ikna edilmeye çalışıldığı evredir. İkinci dönem ise zinde güçlerin bilinçlendiği ve istenilen reformların yapılmaması nedeniyle İnönü'ye yönelik tepkinin ortaya çıktığı süreci tanımlamaktadır. Üçüncü dönemde ise sosyalizm meselesi değil, milliyetçilik-anti-emperyalizm kavramlarının sıklıkla işlendiği görülmektedir. Son dönem ise parlamenter sistemden tamamen ümidin kesildiği, bunun yerine devrim-darbe beklentisiyle iktidara gelme isteğinin ağır bastığı süreci işaret etmektedir. Şener (2017, s. 370) ise iktidar olma stratejisini üç evre şeklinde ele almaktadır. Birinci dönem Yön dergisinin yayın hayatına başladığı günden 1965 seçimlerine kadar geçen süreci kapsamaktadır. Bu süreçte Yön parlamenter sistemden tamamen umudunu kesmemiş, CHP-Türkiye İşçi Partisi (TİP) gibi partiler vasıtasıyla yapılacak köklü değişikliklerle iktidar olunabileceği düşünülmüştür. İkinci dönem ise 1965 Genel Seçimlerinden sonraki dönemi ifade eder. Bu süreçte seçimlerde yaşanan hayal kırıklığı ve Adalet Partisinin iktidar olmasıyla Yöncüler parlamenterizmden ümitlerini tamamen kesmişlerdir. Bundan sonra Milli Demokratik Devrim (MDD) çizgisi Yön'ün görüşlerine hâkim olmuş, demokratik devrim için milli cephenin kurulması en temel hedef haline gelmiştir. Üçüncü dönem ise Yön'ün yayın hayatının bittiği ancak onun devamı olan Devrim dergisinin çıktığı 1969-1971 arası sürecine tekabül etmektedir. Yöncüler bu dönemdeki yazılarında da parlamenter demokrasiyle aralarına mesafe koyduklarını, "cici demokrasi" ya da "sendikal demokrasi" tanımlarını kullandıkları, iktidar olmak için ordu içindeki bir cunta hareketiyle ortaklık kurulması gerektiği fikirleri bu dönemde ön plana çıkmaktadır.

Yön dergisinin siyasal tezleri ve iktidar stratejilerinden sonra değinilmesi gereken bir diğer önemli mesele ideolojik koordinatlarıdır. Şener'e (2017, s. 364) göre Yön sol Kemalist bir ideolojiye sahiptir, hatta dönemin diğer sol yapıları da dergiyi sol Kemalist olarak değerlendirmektedirler. Atılğan (2002b, s. 139) ise Yön'ün Kemalizm ve Marksizm arasında durduğunu ifade etmektedir. Ona göre Yön dergisinin proleter devrimi göz ardı edip onun yerine sınıflar üstü addettikleri asker ve sivil aydınlarla sosyalist bir düzen kurulabileceğine ilişkin önermesi, altmışların sol hareketlerini etkilemiştir. Bu etkinin 28 Şubat sürecinde bile yansımalarının görüldüğü, sosyalizme karşı sol milliyetçiliğin ordu tarafından dolaşıma sokulduğu söylenebilir. Yurtsever (2008, s. 46-47) de Yön'ün Kemalist çizgisine vurgu yapmaktadır. Yön dergisinin anti-emperyalist niteliği, Kemalizmi, Marksist sosyalizmden ziyade Nasır tipi kapitalist olmayan kalkınma yoluna içkin düşünceleri benimseyen komünizm karşıtı sosyalizme itmektedir. Yön-Kemalizm ilişkisini açıklayan bir diğer kişi Fahrettin Altun'dur. Ona göre Yön'ün yaptığı şey daha önce otuzlu yıllarda Kadro'nun yaptığıyla aynıdır: Kemalizmi yeniden

yorumlamak. Yöncü düşünürler için Kemalizm “varoluşsal olarak kendilerini anlamlandırma gerekçesi” olup, dergide yapılan bütün yorumlarda Atatürk’ün söz, eylem ve düşüncelerine atıf yapılmaktadır. Esasen Yöncüler sosyalist bir yapı oluşturmak istemektedirler. Kemalist doktrinler ise Türk sosyalizminin ve devletçiliğinin temel unsurları sayılmaktadır. Yani Kemalizm Türk tipi sosyalizm olarak görülmektedir. Tabi burada Yöncülerin bazı tarihsel metaforlara da başvurmakta, 1960’lar Türkiye’sini 1920’lerin işgal altındaki Osmanlı’ya benzetmekte, yeniden bağımsızlığın ve kurtuluşun Kemalizmle sağlanacağını düşünmektedirler. Ancak CHP’nin devrimci özünü yitirmesi önemli bir sorun olarak görülmektedir (Altun, 2004, s. 559-560).

Yön’ün muhteviyatında yer alan fikirlerin ve bunların Kemalizmle olan ilişkisinin dönemsel bir nitelik taşıdığını da belirtmek gerekmektedir. Yön dergisi denildiği zaman akla ilk gelen zinde kuvvetler kavramı, genellikle Yöncülerin darbecilik ve militarizmle suçlanmalarına neden olmaktadır. Ancak altmışlı yıllarda Kemalist aktörlerin kimler olduğu ve Yön’ün fikri yapısını ne ölçüde etkilediğini analiz etmek gerekir. Milliyet gazetesinden Fernand Fernau, 1960’ların Türkiye’sinde AP ve CHP içindeki tartışmalardan hareketle bütün siyasi partilerin Kemalizmden uzaklaştığını belirtmekte, sadece ordu ile teması devam eden emekli subaylardan oluşan şu üç grupta neo-Kemalizmin canlı bir şekilde yaşadığını dile getirmektedir: 14’ler, Mecliste senatör olarak bulunan MBK’cılar ve yirmi iki Şubatçılar (Özkandaş, 2019, s. 93). Buradan hareketle şunu ifade etmekte fayda var, Yöncülerin zinde kuvvetlerin merkezinde gördükleri orduya yönelik vurguları ve beklentileri, aslında altmışlarda hiçbir siyasi partinin tam anlamıyla Kemalizmi temsil etmemesi ve sadece ordu içindeki bazı grupların Kemalist olarak görülmesinden kaynaklanmaktadır. Ancak Bora’nın (2017, s. 174) tespitiyle, Yöncülerin orduyla ilişkisi çok uzun sürmemiştir. Bazı genç subaylar arasında Kemalizmin sosyalist yorumu beğenilirken, komuta kademesi bunu bir tehlike olarak görmüştür. Sol-Kemalist cunta girişiminin bastırılmasının ardından 12 Mart 1971 Muhtırasından sonra ordu milliyetçilik ve anti-komünizm saiklerine dayalı yeni bir Atatürkçü doktrin geliştirmeye başlayıp sola karşı sert bir tutum benimsemiştir.

Son olarak Kemalizm-Yön ilişkisinde Yön’ün eleştirel tavrına ve sol Kemalizm kavramsallaştırmasında Yön’ün etkisine göz atmak gerekir. Öncelikle Yön’ün Kemalizmi içeren ancak zamanla onu aşılacak bir miras olarak gördüğünün altı çizilmelidir (Bora, 2017, s. 178). Çünkü, daha önce de belirtildiği üzere Yöncüler sosyalizme ulaşmak için Kemalizmi kullanmayı düşünmektedirler. Kısacası Kemalizm sosyalizmin bir ara aşaması olarak değerlendirilmektedir. Bunun yanında Yöncülere göre Kemalizmin bir kusuru vardır. Millî Mücadele başarılı olup emperyalist güçler kovulduktan sonra Türk köylüsünü milletin efendisi yapacak bir sistemin kurulması gerekirken, bunun aksine yanlış ekonomi politikaları takip edilerek kapitalizme yönelmesi ve toprak reformunun hayata geçirilmemesi nedeniyle köylüyü, ağa, eşraf ve tefecinin insafına terk etmesi, Kemalizmin kusurudur (Özdemir, 1986, s. 82). Yine de Yöncüler Kemalizme ve altı oka sadık kişilerdir. Solun Kemalizmle buluşması daha doğrusu Kemalizmin sol yorumunun gelişmesinde Yön’ün etkisi yadsınmamalıdır. Ellili yıllarla birlikte Nato ve ABD eksenli siyasetin sonucunda, bunu destekleyen ve tepki gösteren hareketler Kemalizmin sağ ve sol yorumlarının ortaya çıkışında etkili olmuşlardır. CHP’nin içinde, bürokraside ve aydınlar arasında ideolojik bir güç mücadelesinin doğuşunu beraberinde getirdi. Bu mücadelede sol kanadı temsil edenler Cumhuriyetle yetişen ilk kuşaklardır. Erken dönem Cumhuriyet dönemindeki Kemalizm anlayışından mühim farklılıklar taşımakla birlikte, Kemalizmin sola evrilmesi, yeni koşullara adapte olması ve altmışlı yılların sorunlarına cevap araması, Kemalizmin bu yeni yorumuyla gerçekleşmiştir (Barkın, 2011, s. 63). Yön de altmışlı yıllarda Kemalizmi yeniden yorumlayarak onu sol eksen üzerinde değerlendirmiştir. Özellikle emperyalizm karşıtı söylemleri sıklıkla kullanmaları, çıkış yolu olarak Atatürk ve Kemalist devrimleri işaret etmeleri ve ulus-devlet merkezli düşünceleriyle sol ve Kemalizmi bir araya getirmeye çalışmışlardır.

#### 4. Yön’e İstikametini Veren Bir Aydın: İlhan Selçuk

İlhan Selçuk 1925 yılında dünyaya geldi. Subay bir babanın çocuğu olarak hayatı Anadolu’nun farklı kentlerinde geçen Selçuk, İstanbul Hukuk Fakültesini bitirip bir süre avukatlık yaptı. Daha sonra karikatürist olan ağabeyi Turhan Selçuk’la birlikte “41.5” isimli mizah dergisini çıkardı. Ondan sonra “Dolmuş” adlı karikatür dergisini çıkarmaya başladı. 27 Mayıs 1960 darbesi sırasında asker olan Selçuk, askerliğini tamamladıktan sonra gazeteci olmaya karar verdi ve sırasıyla Akşam, Tanin ve Vatan gazetelerinde çalıştı. Tanınmaya başladıktan sonra Nadir Nadi’nin teklifiyle Cumhuriyet gazetesinde çalışmaya başlayan Selçuk aynı dönemde Doğan Avcıoğlu’nun çıkarmaya başladığı Yön dergisinin

kurucuları arasında yer aldı. 12 Mart Muhtırasından sonra hükümete yönelik darbe hazırlığı içinde olduğu iddiasıyla tutuklandı. Dönemin işkence karargâhı olarak bilinen Ziverbey Köşkünde işkenceye tabi tutulan ve ifadesinde kullandığı akrostiş yöntemiyle bunu mahkemede belirten Selçuk beraat etti. 12 Eylül 1980 darbesinden sonra tutuklanmamasına rağmen birçok kez yargılandı. Bu süreçte Cumhuriyet gazetesinin başyazarlığını yaparak imtiyaz sahibi olmayı sürdürdü. Son olarak 2008 yılında Fetullahçı terör örgütünün arkasında olduğu Ergenekon soruşturması kapsamında gözaltına alınan Selçuk, yurtdışı yasağı konarak serbest bırakıldı. 2010 yılında İstanbul'da vefat etti. Derleme, gezi yazıları, deneme ve roman türlerine ait çeşitli kitapları basıldı. Bunlar, *Güzel Amerikalı* (1976), *Uzak Komşu Rusya'dan Gezi Notları* (1967), *Mustafa Kemal'in Saati* (1969), *Yüzbaşı Selahattin'in Romanı* (iki cilt 1973 ve 1975), *Sovyetler, İran ve Amerika İzlenimleri* (1976), *Yeni Krallar, Yeni Soytarılar* (1976), *Ağlamak ve Gülmek* (1982), *Düşünüyorum Öyleyse Vurun* (1984), *Görölmüştür* (1986), *Ziverbey Köşkü* (1987), *Japon Güllü* (1989), *Duvarın Üstündeki Tilki* (1994) ve *İskele Sancak* (1996) (Hürriyet, 2010). Selçuk'un fikir dünyasının ve kendisine has üslubunun nasıl Selçuk'un görüşlerinin oluşmasında Nazi Almanyası'ndan kaçarak gelen Prof. Andreas B. Schwarz'ın etkisi büyüktü. Yazılarında genellikle yalın ve kısa bir üslubu benimsedi. Bunun en önemli sebebi çocukken ailesine gazete okuduğu sırada Ahmet Emin Yalman'ın yazılarının çok uzun olması ve bu durumun hem okuyanları hem de dinleyenleri sıktığı düşüncesi idi (Yalçın, 2010).

İlhan Selçuk'un fikir hayatına bakılacak olursa, politik tartışmalara sol retorikle yaklaşan, solun kültürel ve sembolik değerlerini paylaşan ve Cumhuriyet gazetesinin genel okuyucu kitlesini yansıtan bir niteliğe haiz olduğu söylenebilir. Kemalizmin anti-empyralist niteliği ve sosyalizme kapı aralayan yönelimlerini yazılarında sıklıkla işleyen Selçuk, altmışların sonunda yaşanan sol ideolojideki bölünmede MDD taraftarı olmuş, yetmişli yıllarda da merkez solun temsilciliğini sürdürmüştür. Bunun yanında daha sonraki yıllarda Kürt meselesi ve siyasal İslam'ın yükselişi konularında devletçi bir çizgi benimsemiştir. Görüşlerinde, aydınlanma, modernleşme, kalkınma, laiklik ve milliyetçilik başat rol üstlenmektedir. Kemalizmi bir Türk aydınlanması olarak gören Selçuk, Türk devriminin Fransız ve Sovyet devrimlerinden etkilenmesine rağmen özgün bir karakteri olduğunu belirtir. Aklın ve bilimin inançtan üstün olduğuna inanan Selçuk, 1923 yılında Türk devrimiyle birlikte ilk kez Müslüman bir ülkede aydınlanma çağının başladığını dile getirmektedir. Bunun dışında laiklik ve milliyetçilik görüşlerinde sıklıkla görülen temalardır. Laiklik konusunda klasik Kemalist yaklaşımı benimseyen Selçuk, aynı zamanda milliyetçiliğin tamamlayıcısı olarak laikliği görmektedir. Onun milliyetçilik telakkisi Atatürk milliyetçiliği olup, bunu ilerici milliyetçilik olarak isimlendirmektedir. Ona göre vatandaşlık esasına dayalı, teritoryal ve anti-empyralist nitelikleri sebebiyle Atatürk milliyetçiliği ırkçı milliyetçilikten farklılaşmaktadır. Görüşleri bağlamında gerek sağ gerekse de sol cenahla çoğu zaman çatışma içinde olan Selçuk, “Şeriatçı-Kürtçü-Yeni Mandacı ittifakına” karşı devletçi tutumunu istikrarlı bir şekilde sürdürmüştür (Soydaş ve Lök, 2019, s. 512-517).

Selçuk'un yazılarında Kemalizmin yeni yorumunu anlayabilmek için öncelikle Yön'deki makalelerinde öne çıkan baskın düşünceyi incelemek gerekir. Bunu incelerken Selçuk'un bütün yazılarındaki temel referans noktasına bakmak yeterli olabilir. Bu referans noktası doğal olarak Atatürk ve Kemalist devrimlerdir. Selçuk'un ‘Gerçeklerin Yönü’ (25 Eylül 1964, s. 5) adlı yazısında, “Yön bir dergi değil, akımdır... Şimdi Atatürkçülüğün gerçekçilik ve akılcılık kesiminde ve görevimizi yapmak akımı içindeyiz” ifadesi bu durumu özetler niteliktedir. Neredeyse yazılarının tamamında Atatürk'e referans veren Selçuk'un Kemalizmi (Millî Mücadele, devrimler ve ilkeler) nasıl anlamlandırıdığı önem arz etmektedir. Ona göre her savaşın bir ideolojisi, her ideolojinin de bir savaşı bulunmaktadır, Millî Mücadelenin ideolojisi ise tam bağımsızlık olup, bu anlayış hem siyasi hem de iktisadi alanda geçerlidir (22 Ağustos 1962, s. 3). Devrimler hususunda ise şu ifadelerde bulunmuştur:

Siz Atatürk'ün yaptıklarına bakınız: Kalk, koskoca Halife hazretlerini memleketten sür. ‘Halife efendimiz’ in ardından da bir tekme... Yallah Padişahın gittiği yere!.. Ondan sonra da, altı yüzyıldan beri ne yapılmışsa tersini yap: Yazı sağdan sola mı yazılırdı; hayır, soldan sağa yazılacak. Fes mi giyilirdi; hayır şapka giyilecek. Devlet teokratik mi karakterli mi; hayır, laik olacak. Şeriat mı yürürlükte; hayır Medeni Kanun yürürlüğe konacak. Yani o güne kadar baş tacı ettiğimiz ne varsa hepsini yık. Yerlerine bir sürü zararlı ve tehlikeli fikirleri devletin temeli say. Halbuki bütün bu yıkılan müesseseler mukaddesat edebiyatının ince ince iplikleriyle örümcek ağı gibi örölmüştü kafalarda... Eğer kurtuluş savaşından

çıkamamış olsak, imkân mı vardı, bunların bir tekine dokunabilir mi idiniz? Dokunamazdınız... 1920'den önce mukaddes sayılan bir sürü müessese yok edilip yerine 'muasır medeniyet seviyesinin' gereklerine uygun müesseseler kurulunca anlaşıldı ki Türkiye'deki düşünce değişimi Türkiye'yi daha kuvvetlendirmiştir... daha insan, daha millet, daha medeni, daha Türk, daha özgür olmuştuk. (7 Şubat 1962, s. 5).

Selçuk'un kendisine has üslubuyla hicvederek kalem aldığı bu yazısında devrimlere yönelik yaklaşımında baskın bir pozitivizm teması görülmektedir. Laiklik-teokrasi, fes-şapka, şeriat-Medeni hukuk gibi ikili karşıtlıklar yoluyla ortaya konan pozitivizm vurgusu, devrimler öncesi zihinlerin "örümcek ağıyla" kaplı olduğunun belirtilmesi yoluyla aydınlanmacı anlayışla tamamlanmaktadır. Bu devrimlerin yürütülmesi ve başarıya ulaşmasında, Kurtuluş Savaşını milat olarak kabul etmektedir. Kutsal kurumların ve yapıların değiştirilmesi yoluyla ulaşılmak istenen çağdaş medeniyet yaklaşımı, Türkiye'de düşünce iklimini dönüştürmek suretiyle temel hedefini oluşturmaktadır. Ayrıca bireyselleşme, hürriyet ve Türk ulusal kimliği bu devrimlerin neticesinde gerçekleşmiştir. Kısaca Türk olmayı sağlayan şey, laik ve pozitivist devrimlerdir. Bunun yanında Selçuk yazılarında Cumhuriyetin ilkelerine de sıklıkla yer vermektedir. Onun nezdinde Atatürk emperyalizmle mücadele ettiği için milliyetçidir hatta liberal ekonomi modelini değil de devletçilik anlayışının benimsenmesi de bunun sonucudur. Aynı zamanda Atatürk halkçıdır, çünkü toplum içinde hiçbir zümreye imtiyaz tanımamıştır (6 Haziran 1962, s. 7). Atatürk'ün halkçı olmasının tek sebebi tabi ki bu değildir, o, aydınlar, askerler ve memur sınıfına öncülük ederek saray aristokrasisine son vermiştir. Bunların yanında akıl ve bilime verdiği önem Atatürk'ü bir devrimci yapmaktadır (7 Mart 1962, s. 6). Böylece Cumhuriyetin ilkeleri Atatürk'ün kişiliğinde anlamını bulmaktadır. Selçuk'un Kemalist devrimlere yaklaşımı, erken Cumhuriyet dönemi Kemalistleriyle paralellik göstermektedir. Bu paralellik Kemalist devrimlerin Osmanlı modernleşmesinden farklı olduğu ve biricikliğiyle ilgilidir. Çünkü Tanzimat modernleşmesi yabancı sermayenin hakimiyeti altında gerçekleşen "hım-hım Osmanlı politikası"sıdır. Oysa Atatürk ihtilali köklü bir değişimi ve bağımsızlığa içkin bir düşünceyi ifade eder (15 Ağustos 1962, s. 7).

Selçuk'un Yön dergisindeki yazılarından hareketle Kemalizme getirdiği yorumu şu şekilde tasnif edilmesi uygun görülmektedir: (1) İdeolojik Çerçeve: Sosyalizm ve Milliyetçilik, (2) Ontolojik Öteki: İçeride Sağ Akımlar ve Aktörler-Dışarıda ABD ve (3) Otoriter Modernleşme Metodu: 27 Mayıs, Militarizm, İlerici Güçler ve Demokrasi Şüpheciligi.

#### 4.1. İdeolojik Çerçeve: Kemalizmin 'Janus'u Bağlamında Sosyalizm ve Milliyetçilik

Düşünce dünyasının merkezine Atatürk ve Kemalist devrimleri yerleştiren Selçuk, Atatürkçülüğün muhteviyatını nasıl doldurduğu ya da hangi ideoloji/ideolojilerle anlamlandırdığı, altmışların konjonktüründe Kemalizmi yeniden nasıl tanımladığı bağlamında önem arz etmektedir. Yazılarında öne çıkan iki baskın ideolojik tema bulunmaktadır: milliyetçilik ve sosyalizm. Öncelikle Selçuk, 'Milliyetçiliğin Temelleri' (29 Ocak 1965, s. 3) isimli yazısında, "milliyetçilik akımı, az gelişmiş ülkelerin kalkınmalarında bir edebiyat olarak gözükmüyor. İktisadi kalkınmanın zorunluluğundan doğan bir ilke olarak karşımıza çıkıyor... Atatürkçülüğü benimsemiş ve milliyetçilik ilkesinin iktisadi anlamını laf ve edebiyattan uzak bir gerçeklik içinde yerine oturtmuş kişilerin dergisi idi Yön..", şeklindeki ifadesiyle durumu özetlemektedir. Selçuk için Yön dergisi Atatürk milliyetçiliğini takip etmektedir. Bu milliyetçilik anlayışı hamaset ve söylemden ziyade realiteye dayanan ve iktisadi kalkınmanın zorunlu kıldığı bir azgelişmiş ülke milliyetçiliğidir. Aynı yazısında yer alan "Bütün Asya ve Afrika memleketlerine ışık tutan Atatürk milliyetçiliğinin bilimsel temelleri açık ve kesindir. Bu temeller Türk milliyetçiliğinin şaşmaz rotasını tespit etmektedir" sözleriyle Türk milliyetçiliğinin asli karakterinin Atatürk milliyetçiliği olduğunu ve bu milliyetçilik anlayışının bilimsel temellere dayandığının altı çizilmektedir. Nitekim yazısının devamında azgelişmiş ülkelerde milliyetçilik akımının ilerici kuvvetler -aydın, işçi, öğretmen, memur ve ordu- tarafından başlatılan ve dış kapitalizmin işbirlikçilerinin kontrol altına alınmasıyla başarıya ulaştığını belirten Selçuk, Atatürk milliyetçiliğinin de aynı yöntemi izlediğini dile getirmektedir. Yine de Selçuk'un en çok üzerinde durduğu konu azgelişmiş ülke milliyetçiliklerinin kapitalizmle olan ilişkisidir: "Sömürge ekonomisini benimsemiş, sömürge ekonomisinin parçaları haline girmiş kimselerin ne dini vardır, ne de milliyeti!.. Onların bir tek dini vardır: para. Ve bir tek milliyeti vardır: gene para... Milliyetçilik bu ekonomin ilkeleri arasına giremez. Bir insan hem bu ekonomiyi savunur hem de milliyetçilik gösterilerine girerse, onun adı milliyetçi değil sahtekardır". (6 Haziran 1962, s. 7). Bu bağlamda milliyetçiliğin kesinlikle "sömürge ekonomisi" olarak isimlendirdiği,

milliyeti ve dini olmamakla suçladığı kapitalizmle bağdaşmayacağı, bu ekonomik sistemi savunanların ise milliyetçi değil sahtekâr olduğunu belirtmektedir. Selçuk’a göre milliyetçilik emperyalizme karşı bir düşünce sistemidir: “Atatürk İhtilali, kapitalizmin emperyalizmine idi... Atatürk İhtilalinin dayanak noktası özgürlük içinde yaşayan Türk halkı idi. Yabancı şirketlerin millileştirilmesi, Kapitülasyonların kaldırılması, Duyunu Umumiyenin temizlenmesi iktisadi ve siyasi özgürlüğünü yeni kazanmış bir halkın milli güvenlik duygularını okşuyordu. Türkiye’de milliyetçilik akımını bu tarihi doku örgüsünde düşünmek gerekir...azgelişmiş ülkelerde de çıkış noktası kapitalizmin emperyalizmine karşıdır.” (3 Ocak 1962, s. 6). Onun için “Atatürk İhtilali” olarak görülen Türk devrimi emperyalizme karşı gerçekleştiren milliyetçi bir devrimdi, bu devrimin sonunda iktisadi ve siyasi bağımsızlık elde edilmiş, bunun dayanak noktasını ise özgür Türk ulusu oluşturmuştur. Diğer yazılarında da, azgelişmiş ülke milliyetçiliklerinin emperyalist kapitalizme karşı olması fikri tekrar edilmiştir. Hatta bu fikri Mısır’daki Nasır yönetimini överken görülebilir:

Ne yapmış Nasır? İçte sömürgeci, dışta sömürgecileri yenilgiye uğratmış.. Affedemediğimiz nedir? İngilizleri Süveyşten sürmesi mi? Toprak ağalarını temizlemesi mi? Haaa... Nasır özel teşebbüse karşı... Nasır devletçi... Nasır, 1950’de toprak ağalarının düzenine teslim olmuş bir Türkiye için elbette sevimsiz görünecek. Fakat Atatürk devri Türkiye için sevimsiz görünür mü idi?...Eğer Nasır, Ehramların dibinde bin yıllık köle fellaha elini uzatmasa idi, eğer Nasır Ehramların dibinde bin yıllık efendilerin kurulu düzenine hizmet etseydi, eğer Nasır kendi milli hudutlarından geçen her gemi için sömürgecilere bağ verseydi...İşte o zaman Nasır bizim için bir tane olacaktı. Hey gidi Atatürk Türkiye senin hudutların galiba yalnız Anıt Kabir’in duvarlarından ibaret kaldı (27 Haziran 1962, s. 6).

Selçuk, Mısır lideri Nasır’ın antiemperyalist milliyetçilik anlayışını, ülkesini geliştirmesini, içerideki hâkim sınıflar karşısında alt sınıfların yanında yer almasını, devletçi ekonomi politikasını takdir etmekte; Nasır ve politikalarına karşı olanları da eleştirmektedir. Bu eleştirinin sahibi ise Atatürkçü olmayanlardır, hatta Anıtkabrin Atatürkçülüğün son sınırları olduğunu hicvederek Türkiye’deki değişimi vurgulamaktadır. Ancak burada önemli olan Selçuk’un emperyalizm karşıtı sosyalist-milliyetçi hareketlere karşı duyduğu sempatinin görülmesidir. Zira Selçuk sadece Türkiye’de değil, bütün azgelişmiş ülkelerde bu milliyetçilik tasavvurunun destekçisi konumundadır.

Milliyetçilik hususunda değinilmesi gereken son konu, milliyetçiliğin hedefidir. ‘Şantaj, iflas edecektir’ (10 Ocak 1962, s. 5) adlı yazısındaki “Türkiye vardır, Türkler vardır. Gerçek milliyetçilik, Türkiye’de, Türk vatandaşını ‘muasır medeniyet seviyesine’ ulaştıracak çareleri hiçbir yobaz düşünceye bağlanmadan araştırmaktadır. Bu, yalnız milliyetçilik kavramının yüklediği bir vazife değil, bir vatandaşlık ve insanlık ödevidir” sözleriyle özetleyen Selçuk için Türk milliyetçiliğinin görevi Cumhuriyetin temel mottosu olan ‘muasır medeniyetler seviyesi’ne ulaşmamızı sağlamak, bunu da yobazlık kavramının karşıtı olarak akıl ve bilimi esas alarak gerçekleştirmektir. Aynı zamanda bu yöntemi sadece milliyetçilik için değil, vatandaşlık ve insanlık vazifesi olarak addetmektedir.

Selçuk’un yazılarında, yukarıdaki örneklerden de görüldüğü üzere belirgin bir milliyetçilik ve Atatürk vurgusu olduğu görülmektedir. İdeolojik bağlamın tamamlayıcısı ise sol/sosyalizm olmaktadır. “Müesseseseleşme Yolunda” (6 Mart 1963, s. 3) adlı çalışmada Atatürk ve Kemalist devrimlerle solun ilişkisini şöyle ifade etmiştir:

Atatürk 1923’lerde başı fesli, boynu kravatlı hiçbir Osmanlının havsalasına sığmayacak kadar solcu idi. Çünkü Atatürk milliyetçi idi: Bu, Osmanlı ümmetçiliğine karşı soldur. Çünkü Atatürk laik idi: Bu dini devlet düşüncesine karşı soldur. Çünkü Atatürk devletçi idi: Bu, yabancı özel şirketlere olmadık imtiyazlar veren liberal görüşe karşı soldur. Çünkü Atatürk halkçı idi: Bu, Osmanlı aristokrasisine öncelik tanıyan saray düşüncesine karşı soldur. Çünkü Atatürk devrimci idi: Bu her türlü muhafazakâr düşüncenin karşısında topyekûn soldur. Çünkü Atatürk Medeni Kanuncu idi: Bu, Şariatçılığa karşı soldur. Çünkü Atatürk müsbet bilimci idi: Bu rasyonalizme karşı hurafelerin egemenliğini savunan yobaz düşüncesine karşı soldur. Çünkü Atatürk Latin harflerinden yana idi: Bu, Arap harflerinin devamını isteyenlere karşı soldur. Çünkü Atatürk Türkçe idi: Bu, dilde Osmanlıcadan yana olanlara karşı soldur.

Selçuk için Atatürk'ün kendisi, fikirleri, Cumhuriyetin altı ilkesi ve Kemalist devrimlerin tamamı sol tandansa sahiptir. Atatürk'ün yerleşik gelenek ve değerler karşısında izlediği yöntem onu solcu yapmaktadır. Ümmetçiliğe karşı milliyetçi olması sol bir tavrıdır, piyasa ekonomisine karşı devletçi, saray aristokrasisine karşı halkçı, muhafazakâr düşünceye karşı devrimci olması da bu sol yaklaşımın ürünüdür. Atatürk sadece düşünceleriyle değil, dış görünüşü ve devrimleriyle de solcudur. Osmanlı-İslam geleneklerine karşı pozitivist ve ulusçu bir pozisyon belirlemesi bunun örneğini oluşturmaktadır. Farklı yazılarında da Kemalist ilkelerin sosyalizm anlamına geldiğini belirtmeye devam etmiştir Selçuk: “Atatürk devrinde halkçılık, devletçilik, devrimcilik ilkelerinde tezahür eden sosyalist ideal, ne yazık ki, ondan sonra bir kenara itilmiş, Türkiye bugün bulunduğu duruma gelinceye dek kapkara düşünceler sosyalizmin ne olduğunu dahi bilmeden onu lanetlemeğe çalışmışlardır” (Mayıs 1963, s. 6). Sosyalizme lanet edenlerin düşüncelerinin ‘kapkara’ olduğunu söyleyen ve onun Atatürk devrimlerinin bir tezahürü olduğunu bilmemekle suçlayan Selçuk, sosyalizm ve Kemalizm arasındaki illiyet bağına kurmada kullandığı en temel argüman devletçilik ilkesi olmaktadır: “Dünyanın en medeni ülkelerine bakınız. Devletçilik bugün baş tacıdır. Yakın tarih medeni ülkelerin liberalizmden sosyalizme yolculuk tarihidir... Atatürk daha yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde Türkiye'nin yönünü sezmişti. Ve öyle bir zamandaki devletçiliğe sarılan bir çok Batı ülkesi o zamanlar henüz liberalizmin şampiyonluğunu yapmakta idiler. Atatürk Cumhuriyetinin temellerinden biri idi devletçilik” (3 Ocak 1962, s. 6). Yine de onun için Atatürk hep sol bir figür olmuştu. CHP'nin sosyalist bir parti olmamasına rağmen Atatürk tarafından kurulmuş olması ve Atatürk'ün “antiemperyalist mücadelenin Üçüncü Dünyadaki ilk ve büyük kahramanı” şeklindeki değerlendirmesi bu durumu perçinlemekte, bu yüzden “Halk Partisi kendisine gelmeli, tüzüğüne ve tarihine uygun politika izlemeli” (25 Haziran 1965, s. 3) diyerek CHP'yi uyarmaktadır. Atatürk'ün antiemperyalizme karşı mücadele eden Üçüncü dünyadaki ilk büyük kahraman olması, onun solculuğunun kanıtları olarak sunulmaktadır. Bunların dışında Selçuk'un sosyalizm ideali kapitalizmle olan çatışması, millilik ve milletle olan ilişkisi üzerinden kurulmaktadır:

Bugün Türkiye'deki kapitalizm-sosyalizm çatışmasının en önemli noktalarından biri şudur: Türkiye'de sosyalistler hiçbir devletin desteğini aramadan, yüzde yüz Türk halkının gücüne ve milli kaynakların özüne dayanan bir akım içinde Türk sosyalizmini kurmak istiyorlar. Petrollerin millileştirilmesi, madenlerin millileştirilmesi, milli eğitimin Amerikan egemenliğinden kurtulması, dış politikada bağımsızlık, demir-çelikten tutunuz elektrik kurumlarına kadar temel kuruluşların millileştirilmesi dilekleri, Türk sosyalistlerinin düşüncelerini açıkça gösteriyor. Türk sosyalistleri, Türk sosyalizmini millet gerçeği içinde ve millet eliyle kurmak çabasıındadırlar. Yabancı bir devlete dayanmak ve yabancı bir devletin desteğiyle içerde toplumsuluğu gerçekleştirmek fikri, Türk sosyalistlerin sözlüğünde yoktur (18 Haziran 1965, s. 5).

Ona göre sosyalistler, hiçbir dış desteğe sahip olmayan, tamamen Türk ulusu içinden çıkan ve ulus ülküsüne sahip, eğitimden madenlere, dış politikadan petrollere kadar her alanda milli olmayı ve bağımsız bir şekilde hareket etmeyi savunan kişilerdir. Sosyalistlerin fikirlerini Selçuk ‘Türk sosyalizmi’ olarak tanımlamaktadır. Türkiye'nin sorunlarından kurtulması için antiemperyalist sosyalist cephenin genişlemesi gerektiğini belirten Selçuk, “Hangi partiden olursa olsun satılıkların dışındaki vatanseverler, kökü dışarıdaların, vatan satıcıların, kompradorların, memleket komisyoncularının karşısına dikilmek saatinin geldiğini idrak etmek yolundadır” (3 Eylül 1965, s. 3) diyerek bu cephenin karşısındaki unsurların neler olduğunu ve bunlara karşı birleşilmesi gerektiğini belirtmiştir.

#### 4.2. Kemalizmin Yeni Yorumunda Ontolojik Ötekiler

Selçuk'un yazılarında sıklıkla görülen bir diğer konu karşıt olduğu aktörler ve akımlar olmuştur. Genelde makalelerinde bunları bir arada kullanıp kendisini bu karşıtlıklar temelinde Atatürkçü, sosyalist ve milliyetçi olarak konumlandırması, Kemalizmin yeni yorumu bağlamında varoluşsal ötekilerin kimler/neler olduğu sorusunu mühim hale getirmektedir. Bu çalışmada, Selçuk'un Yön dergisindeki yazılarından mülhem dışarıdaki ve içerideki ötekiler kavramları ayrı ayrı analiz edilecektir.

##### 4.2.1 Dış Öteki: Emperyalizm, Kapitalizm, Batı ve ABD

Selçuk'un yazılarındaki “dış öteki”, ideolojik bağlamda liberalizm, ekonomik sistem olarak kapitalizm, askeri örgütlenme olarak NATO, aktör olarak ise ABD'dir. Bunların hepsini tanımlayan anahtar sözcük ise ‘emperyalizm’ ya da ‘kapitalizmin emperyalizmi’dir. Bununla birlikte Selçuk, dış ötekiyi inşa

ederken tarihsel analogiler ve temel referans kaynağı olan Atatürk ve MilliMücadele üzerinden hareket etmeyi ihmal etmez: “1922’yi 1962’den çıkardığınız zaman elinizde kalacak rakam tam tamına kırktır. Demek ki 30 Ağustostan bu yana tam kırk yıl geçmiş. Emperyalizmin Anadoludaki temsilcilerine vurulacak kat’i darbe kırk yıl önce bir şafak vakti başlıyordu” (22 Ağustos 1962, s. 3). Buradan da anlaşılacağı üzere emperyalistler Birinci Cihan Harbinde Türk topraklarını işgal etmek isteyen Batılı devletlerdir. Kurtuluş Savaşı ise buna darbe vurarak bağımsızlığın yolunu açmış, Lozan’la bu süreç tamamlanmıştır. Ancak altmışlı yıllarda durumun tersine döndüğünü düşünmektedir:

İstiklal Savaşı ve Lozan iyice kurcalandığı zaman görülecektir ki Türkiye’nin İkinci Dünya Savaşından sonra girdiği yol Lozan’da Batılı büyük devletlerin bizden istedikleri ve bizim kabul etmediğimiz yoldur. Yirmi yıldan beri Lozan’ın adını adeta silmek için gösterilen çaba niçindi? Okullarımızda NATO günleri, CENTO günleri, Avrupa Konseyi günleri kutlanır.... Bugün Türkiye’de yabancı kapitalistlerle tam bir işbirliğine giren yerli komprador saltanatı vardır. Bu saltanat yıkılmadıkça Türkiye’nin kurtuluşuna imkân yoktur. Yabancı sermaye ve şirketler nereye baksanız el atmış ve Üniversitelerimize kadar girmişlerdir. Yabancı ve yerli kapitalistlerin işbirlikçileri karşısında Atatürk Türkiye’sinin kuruluş ilkelerine ve temellerine bağlı kalanların ortak cephede birleşmeleri şarttır (30 Temmuz 1965, s. 4).

Onun için 1945’ten itibaren Türkiye kapitalizmin etkisi altına girmiş, yerli işbirlikçilerle birlikte emperyalist unsurlar üniversiteler dahil her yere el atmış, bu unsurların temsilcileri NATO, CENTO ve Avrupa Konseyi günlerini okullarda anılmalarını sağlarlarken modern Türk devletinin tapusu olan Lozan’ı unutturmak istemişlerdir. Doğal olarak burada emperyalizmin temel aktörü kimdir? sorusu akıllara gelebilmektedir. Bu soruya Selçuk şu şekilde cevap vermektedir: “Türkiye’deki kapitalistler ise Türkiye’de kapitalizmi bir yabancı devlete dayanarak yürütmeğe çalışmaktadırlar. Bu devlet Amerikadır... ‘Küçük Amerika olacağız’... iddiası kökü dışarıda kapitalistlerin amaçları, en belirli biçimde dile getirmektedir” (18 Haziran 1965, s. 5). Türkiye’deki kapitalistlerin arkasında duran gücün ABD olduğunu belirten Selçuk, DP’yi de ‘küçük Amerika olma’ hevesi üzerinden eleştirmektedir. Selçuk’a göre ABD, Kurtuluş Savaşından beri Türkiye’ye sızıp nüfuz etmeye çalışmaktadır: “Amerikan ajanları Türkiye’nin her yanına sızarak halkımızı aldatmakta ve tarihi gerçekleri bile tersyüz ederek çalışmaktadırlar. Atatürk bundan 46 yıl önce Sivas Kongresinde hem Amerikan mandacılarına hem de onların adamı olan Mr. Browne’a gereken karşılığı vermişti. Amerikan mandacıları Atatürk’ün ölümünden sonra Türkiye’ye girmekle kalmadılar, onun adını alet ederek Türk halkını aldatmak cüretini gösterdiler” (1 Ekim 1965, s. 7). Atatürk’ün arkadaşı şeklinde lanse edilen kişinin aslında Amerikan ajanı olduğunu belirten Selçuk, Atatürk’ün vefatından sonra mandacı zihniyetin Türkiye’yi kuşattığı yönünde eleştiride bulunmaktadır. Bunun yanında ABD, Türk siyasetini sermaye gücüyle şekillendirmesi bağlamında tehlike arz etmektedir: “Seçimlerde para denen nesnenin ne kadar önemli bir rol oynadığı düşünülürse, bankalarıyla, şirketleriyle, petrol kumpanyalarıyla Türkiye’nin içine yerleşmiş Amerikan kapitalistlerinin seçimlerde nasıl güçlü bir rol oynayabileceği açıktır. İşte bu memleketin vatansever insanlarını, milliyetçilerini çileden çıkaran yabancı sermaye ve Amerikan uşaklığı davranışlarının temel sebepleri bu hesaplarda yatmaktadır” (17 Eylül 1965, s. 3). Yine de Selçuk için ABD, bütün dünya açısından sorun teşkil eden en büyük emperyal-kapitalist devlettir:

... tarih boyunca hiçbir emperyalist devlet Amerika kadar tehlikeli olamadı. Nasıl olsun ki? Tarih boyunca hiçbir emperyalist devletin elinde ABD nin elindeki atom silahları yoktu... Sömürgeciliğe karşı ilk ve en büyük savaşı vermiş Atatürk Türkiye’sinde ise bu çağdışı imparatorluğun yanında yer almak düpedüz Atatürkçülüğe ihanet sayılır. Biz Osmanlı İmparatorluğunu külleri üstünde Yirminci Yüzyıla yakışır bir devlet kurmak amacıyla kapitalist sömürgeciliğe karşı savaş verdik, kan döktük. Emperyalizmin ta kendisi bir Amerika, Türkiye’nin de karşısındadır... Türkiye’nin ‘Küçük Amerika’ olma çabası bir çılgınlıktı. Bugünkü iflasımız bu çılgınlığın sonucudur (7 Mayıs 1965, s. 3).

ABD, sahip olduğu güçlü silahlar sayesinde yeryüzündeki en tehlikeli devlet olarak addedilmektedir. Türkiye ise 20. Yüzyılın başında kapitalist sömürgeciliğe karşı mücadele ederek bağımsızlığına kavuşmuştur. Selçuk’a göre emperyalizmin kendisi olan ABD ile iş birliği demek Atatürkçülükten uzaklaşmak, ihanet etmek demektir. Altmışların Türkiye’sinde yaşanan sorunların temelinde ABD ile yapılan işbirliği ve ‘çılgınlık’ olarak ifade edilen DP’nin politik hedefi olan ‘küçük Amerika’ retoriğinin

önemli bir katkısı bulunmaktadır. Nitekim Selçuk, altmışlı yıllarda dış politikada yaşanan sorunların kaynağında yine aynı emperyalizmi görmektedir:

Kıbrıs davasında olduğu gibi kalkınma davasında da karşımıza çıkanları iyi tanımalı ve bu teşhisin aydınlığında kararlara varmalıyız. Kimdir Bunlar? Bunlar kapitalizmin emperyalizmini temsil eden bütün örgütlerdir. Patrikhaneden tutunuz, kapitalizmin Ortadoğudaki temsilcisi büyük mali kurumlardır. Uçaklarımıza jet yakıtı vermeyen yabancı petrol şirketleridir, Türkiye'yi yarı-sömürge haline getirmiş yabancı şirketlerdir. Kökü dışarıda kuruluşlardır. Yeni sömürgeciliğin memleket içindeki ve dışındaki bütün kaleleridir. Kırk yıldan beri Yunanistanı Doğu Akdenizde kendi çıkarlarının temsilcisi gibi gören Anglo-Amerikan emperyalizmi tıpkı milli mücadele yıllarında olduğu gibi Helenizmi silahlandırmaktadır. F-105 uçaklarından, çıkarma gemilerine ve en yeni araçlara kadar Kıbrıs davasında en işe yarayacak biçimde donatılan Yunanistana karşılık Türkiye on yıldan beri uyutulmuştur... Atatürk Türkiye'si için hazırlanmış büyük tuzakların karşısındayız. Milli bütünlüğümüzü tehdit eden kapitalist emperyalizmin dolaplarını birer birer halka anlatarak milli kurtuluşumuza giden yolu seçmekte birleşelim. Bu yol, Atatürk bağımsızlığının yoludur! Bu yol kapitalist emperyalizmin ipoteklerinden kurtuluş yoludur (30 Nisan 1965, s. 3).

Selçuk'un nezdinde emperyalizm, Türkiye'nin iktisadi kalkınmasından Kıbrıs'a, Patrikhaneden uluslararası mali kuruluşlara, petrol kartelleri ve yabancı şirketlerden Akdeniz ve Ege'de hakimiyet kurmak isteyen Helenizme kadar her alanda Türkiye'nin karşısında yer almaktadır. 'Anglo-Amerikan' ismini kullanması, Kıbrıs sorununda Bileşik Krallık ve ABD'nin Türkiye'ye karşı ortak tavrından kaynaklanmaktadır. Türkiye'yi uyutan bu anlayış karşısında onun çözüm önerisi kapitalizmin emperyalizminden sıyrılmış bulunan 'milli kurtuluş' ve 'Atatürk'ün bağımsızlığının yolu' dediği Kemalizmdir. Nitekim Batılı devletlerin Türkiye üzerindeki baskıları ve dış politikadaki tercihler hususlarında da benzer ifadeleri dile getirmektedir:

Batının bu çevreleri kendileri için tabii saydıkları bir çok davranışları Türkiye için hoş görmemek görüşünden kurtulmuş değillerdir. Türkiye'nin vesayete muhtaç olmadığını, milli çıkarları gerektiği anda yalnız başına kararlar vermek kudretinden mahrum olmadığını düşüncesini bunların kafalarına yerleştirmek için önce bizim politikacılarımızın milli varlığımıza güven duymaları gerekir. Pısrıklıktan, aciz duygulardan, aşağılık kompleksinden kurtulmak Atatürk devrinin kendine güven düşüncesini millete aşılacak zorundayız. Yabancıların koltuğu altına sığınıp, dış politikamızı onların yorumcularına hoş görünmek esasına göre düzenlemek isteyenlerin Atatürkçülükten nasipleri yoktur. Bağımsız Türkiye'yi idare edebilmek yeteneğinden nasipleri de yoktur (22 Ocak 1965, s. 5).

Batının Türkiye'ye yönelik tavrını eleştiren Selçuk, Türkiye'nin vesayete muhtaç olmadan egemenliğini koruyabileceğini söylemekte, emperyalizmin karşısında Türk politikacıların milli varlığımıza ve Atatürk devrinin özgüvenine dönülmesi çağrısı yapmaktadır. Yabancı yani öteki olarak gördüğü Batılı güçlerin vesayeti altında dış politikanın biçimlendirilmesini Atatürkçülüğe aykırı bir yaklaşım olarak görmek, bunlarla işbirliği yapanların bağımsız Türkiye'yi yönetme kapasitesine sahip olmadığını belirtmektedir.

#### 4.2.2. İç Öteki: 'Yerli İşbirlikçiler' DP ve AP ile Türk Sağı

Selçuk'un yazılarında ontolojik öteki bağlamında üzerinde en çok durduğu husus, dışarıdaki ötekinin içerideki yansımaları ya da onun deyimiyle 'yerli işbirlikçileri'dir. Bu konuda sözünü esirgemeyen ve birçok siyasi yazısının ana temasını oluşturan yerli işbirlikçiler meselesinde şu iki yapı karşımıza çıkmaktadır: sağ ideolojiler ve aktörler.

Çalışmanın önceki kısmında İlhan Selçuk yazılarının ideolojik çerçevesi incelenmiş, Atatürkçülük anlayışının kapitalizm karşıtlığı temelinde sosyalist bir milliyetçilik olduğu üzerinde durulmuştur. Kısaca onun Kemalizm yorumu akla, bilime, antiemperyalizme, sosyalizme ve milliyetçiliğe dayanmaktadır. Bunun karşısına ise sağ ideolojileri yerleştirmekte, Türk sağının üç hali olan milliyetçilik, muhafazakarlık ve mukaddesatçılık/İslamcılık akımları 'ötekileri' oluşturmaktadır. Ancak ilk olarak onun cümleleriyle sağın Türkiye'de nasıl hegemonik bir düşünce biçimi haline geldiğini ve

Atatürkçülük karşısındaki pozisyonunu ifade etmek gerekir. Bu konuda Selçuk'un şu yazısı aydınlatıcı olabilir:

Ancak 1950 de memleketin manzarasına baktığımız zaman tek bir devrimci müessesinin varlığına rastlayamıyoruz. Bunun içindir ki ilk serbest seçimi büyük bir çoğunlukla kazanan sağcılardı. Dil devriminden, halkçılık devrimine... Laiklik prensibinden devletçilik prensibine kadar Atatürk'ün getirdiği bütün yeni fikirlere cephe alınmıştır. Sağ ve sol fikir hürriyetine karşı tarafsız olması gereken idare ilk iş olarak çok cılız solcu fikirleri susturmakla işe başlıyor. Çünkü memlekette sol teşkilatlı değildir. Ama sağ bin yıllık geleneklerin oturttuğu müessesleri elinde tutmaktadır. Türkiye'de demokrasi hareketinin Atatürk ihtilaline karşı bir davranış şeklinde gelişmesinin sebebi budur (6 Mart 1963, s. 3).

Selçuk'a göre sağ, DP iktidarıyla birlikte Türkiye'de hâkim ideoloji olmuştur. Bunu yaparken Kemalist devrimleri ve ilkeleri tasfiye ederek işe başlamış ve daha sonra örgütlü olmayan solun üzerine giderek gücünü konsolide etmiştir. Bu konsolidasyonda sağın en çok faydalandığı olgu 'bin yıllık gelenekler' denilen İslami kurumlar olmuştur. Böylece Selçuk, sağın dini kurumlar vasıtasıyla Atatürkçülük karşısında konumlandığını düşünmektedir. Genel olarak sağ siyasetin Atatürkçülük ve Kemalist devrimlerin karşısında bulunduğunu dile getiren Selçuk, kendisini de tanımlarken kullandığı milliyetçilik akımına yazılarında özellikle yer vermektedir. Ama buradaki milliyetçilik, Selçuk'un antiemperyalist-sosyalist-Atatürkçü milliyetçilik anlayışından daha farklı bir biçimde yorumlanmaktadır. Bu yorum milliyetçiliğin sağ siyasetteki yansımaları oluşturmaktadır. Selçuk'un "Kurtuluş Savaşından sonra Türk toprakları içinde elle tutulacak gözle görülecek bir kesafet kazanan Türk milliyetçiliğinin dokusunu ören ve besleyen bütün müesseseler 1950 den sonra eskimiş sayılmıştır. 'Devletçi' ve 'millî' cumhuriyet müesseseleri 'liberal' ve 'beynelmilel' müesseselerle yer değiştirmeye başlamıştır" (3 Ocak 1962, s. 6) sözü bu durumu özetlemektedir. Ona göre Türk milliyetçiliği Millî Mücadele sonrası modern devleti kuran bir ideoloji olmakla birlikte DP iktidarıyla beraber değişime uğramıştır. Yine aynı yazısında, "Fakat kapitalizmin emperyalizmine karşı bir özgürlük ve devletçilik reaksiyonunda gelişen Türk milliyetçiliği sihirbazları şaşırtacak bir el çabukluğuyla liberalizmin ve özel teşebbüsün bekçisi derekesine düşürülmek istenmiştir...Ve menfaatlerinin teknesinde yoğurdukları çamuru düşüncelerinize bulaştırmağa çalışanlar bir de milliyetçilik maskesiyle örtmektedirler yüzlerini" (3 Ocak 1962, s. 6) sözleriyle milliyetçilikte yaşanan dönüşümü izah etmiştir. Onun antiemperyalizm ve devletçilik temelinde tanımlandığı milliyetçilik DP iktidarıyla beraber liberalizmin ve sermayenin koruyuculuğuna dönüşmüş, menfaat peşinde koşanların arkasına saklandıkları bir düşünce sistemi haline gelmiştir. Benzer fikirlerini 'Milliyetçiliğin Temelleri' (29 Ocak 1965, s. 3) yazısında da tekrarlamaktadır: "“Milliyetçiyiz”... demek cüretinde ve yalanında ısrar ediyorlardı. Bu büyük yalana artık inanan kalmamıştır. Herkes biliyor ki bunlar milliyetçi değil, menfaatçilerdir. Dış kapitalizmin merkezlerinden kendilerine telkin edilen fikirlerle, Türk milletini kökü dışarıda iktisadi kuruluşların vesayeti altına almışlar, Türk halkını Atatürk milliyetçiliğinin ilkelerinden uzak düşürmüşlerdir". Kendilerini milliyetçi olarak lanse eden ancak uluslararası sermaye ile işbirliği yapıp Türk ulusunu emperyalistlerin vesayeti altına sokan bu kişileri "menfaatçi" olarak gören Selçuk aynı zamanda bu kişilerin Türk halkını Atatürk milliyetçiliğinden de uzaklaştırdıklarını ifade etmektedir.

Selçuk, ontolojik öteki bağlamında milliyetçilikle beraber diğer sağ ideolojilere de yazılarında yer vermektedir. Diğer sağ ideolojiler, genellikle milliyetçiliğin yanında eklektik bir şekilde kullanılmakta, bazen doğrudan isimleri "muhafazakarlık", "mukaddesatçılık" ve "gelenekçilik" şeklinde zikredilirken, bazen de "din", "yobazlık" ve "gelenek" kavramlarıyla dolaylı yoldan anlatılmaktadır. '1962'de Türk Milliyetçiliği' (6 Haziran 1962, s. 7) isimli yazısı onun, sağ ideolojilere yaklaşımını özetlemektedir:

Türkiyede en geçerli oyun hangisidir? Bunun cevabı çok kolay:... Din ve milliyetçilik. Ne yapacak o zaman aşâğılık politika esnafı? Zındık olduğu halde dinci... ve sömürgeci bulduğu halde milliyetçi görünecek. Türkiye'deki zındıklar ve sömürgeciler bu konuyu iligine kadar istismar etmekte bir an tereddüt etmemişlerdir. ... Lafla milliyetçilik ve nefesle din... Bunları dış yardımların sadakasına sarıp fakir halkın cehaletine sunacak oy toplayacaksınız...İktidarı alınca aynı oyun... Tekrar alınca aynı oyun... Borçlanacak, borçlanacak, borçlanacaksınız...Halk refah musluğunu ağanın ve fırsatçının elinde görecek... Ta ki iktisadi istiklalini kaybedinceye kadar borçlanacaksınız. Millî Mücadelede

kanla kazandığını oy karşılığı satacağsın...Milyonlarca, lirayı, halkı ve dış yardımları sömürmek pahasına toplayan doymaz eller tekkeler yaptırıp, yobaz okulları açıp, şeri neşriyatı besleyip halkı karanlığa gömecekler... Bu karanlığın içinde parayla tutulmuş gogoyocular: ‘Biz milliyetçiyiz... diye def, darbuka, zurna çalacaklar. Yatıp kalkıp, kendilerine düşen her kemikte: “Yarabbi şükür!.. Bunun adı milliyetçilik. Bunun adı gelenekçilik. Bunun adı muhafazakârlık. Bu madalyonun bir yanındır... İç politika yanı. Madalyonun öteki yanında dış politika vardır. Sen milliyetçi ve Müslüman geçinen sahtekâr! Yıllarca ve yıllarca hürriyet savaşlarında kan döken milliyetçi Müslümanların bağımsızlık politikasına cephe alacağsın. Birleşmiş Milletlerde hep aleyhlerine oy kullanacağsın. Atatürk ihtilalini örnek alıp canı dışında dövüşen milletleri talimat üzere baltalayacağsın. Ve sonra sen milliyetçi sen Müslüman!.. Onların hedefleri milletin ortaçağ düzeninden kurtulup uyanmasını, ağanın, fırsatçının, mütegalibenin, seyittin elinden kurtulmasını önlemek... Reform kelimesine karşı çıkmaları bundandır. Onların hedefleri apartman apartman üstüne dikerek dönüm dönüm üstüne katarak, kasa kasa üstüne kilitleyerek yalnız kendilerini değil, torunlarının torunlarını garanti altına almak.. Sosyal güvenliğe karşı çıkışları bundan. Milliyetçilik ve din bunların gözünde zamanı gelince kazançlarını sürdürmek için kullandıkları menfaat yatırımlarından başka hiç bir şey değildir. Milliyetçilik ve din propagandasını bir büyük şirketin hileli mallarını satabilmek için yaptırdığı çeşitli rakamlar gibi halka sunarlar.

Selçuk bu yazısında Türk sağını oluşturan akımlara ve bu akımlara mensup kişilere, toplumu aldatmak, araçsal bir şekilde bu ideolojileri kullanmak, gerçek milliyetçi ve dindar olmamak, sermayenin yanında yer almak ve kişisel servet biriktirmek gibi suçlamalar yöneltmektedir. Bu eleştiriler sadece iç politika alanında değil, dış politikada da karşımıza çıkmaktadır. Kendilerini milliyetçi ve Müslüman tanımlayan siyasi aktörlerin başka ülkelerdeki milliyetçi/antiemperyalist Müslüman toplumların mücadelelerini desteklemediklerini belirtmektedir. Selçuk’un sağ akımlara karşı yaklaşımı, o dönem Türk toplumunun tahliline dayanmaktadır. Türk toplumunun milliyetçilik ve din vasıtasıyla kolaylıkla kandırılabilen bir toplum olduğunu düşünmektedir. Yine Selçuk’un pozitivist-laisist yaklaşımı bu eleştirilerin temelinde yer almaktadır. Tekkeler yaptırmak, şeri neşriyatta bulunmak ve yobaz okulların açtırılmış olması ile orta çağ düzeni olarak telakki ettiği geri kalmış dini düzeni hâkim kılmak, yani seyitlerin ve ağaların hüküm sürdüğü, dini ve feodal bağların güçlü olduğu toplum anlayışını sürdürmek istemeleri nedeniyle sağ akımlar ontolojik ötekiyi oluşturmaktadır. Bununla birlikte sağ akımları dinin ve milliyetçiliğin temsil ettiği ama temelinde kapitalist anlayışın bulunduğu Selçuk tarafından dile getirilmektedir: “Piyasa, piyasa kanunlarına tabidir. Bu demektir ki piyasanın imanı para! Ne milletseverlik, ne barışseverlik, ne vatanseverlik... Bu dinin bir tek tanrısı vardır: Para! Biz bu dinin salıklarından servet beyanlarını beklerken onlar bize vatan ve millet nutukları atmağa kalkmazlar mı!.. Her malın fiyatı etiketi üstünde olmalı. Ama çok iyi tanıdığımız bu malların üstündeki vatanseverlik etikedi, naylon faturanın ihtikarından çok daha büyük kazık oluyor bu fakir memleketin halkına” (11 Nisan 1962, s. 6). Benzer bir şekilde Selçuk, piyasa ekonomisinin yani kapitalist düzenin din ve imanının yerine geçtiğini ve bu düzende milliyetçilik ve vatanseverlik gibi kavramların geçerliliğini yitirdiğini belirtmekte, kendisini vatansever olarak lanse edenlerin ise toplumu kandırdığını söylemektedir.

Selçuk yazılarında sadece “izm” anlamında sağ akımlara yer vermemiş, bizatihi sağ aktörlere -parti, lider ve sivil toplum kuruluşları gibi- de değinmiştir. Hatta birçok polemik yazısındaki ana tema bu aktörler olmuştur. Bu bağlamda, kronolojik olarak DP’den başlamak gerekir: “Türkiyeyi on yıldan beri sömürüp bugünkü çıkmaza sürükleyen takımın ayak takımı, Türkiyeyi DP devrinin haysiyetsiz manzarasından bir kartpostal gibi dondurmak için ellerinden geleni yapmaktadırlar.” (10 Ocak 1962, s. 5). Selçuk için DP ‘ayak takımı’, iktidarda kaldığı dönem ise şeref yoksunu bir dönem olarak görülmektedir. “Bizim 1950’den beri dış yardımları kapışan bir azınlık, kurdukları menfaat düzeninin önüne ‘mukaddes’ kelimesinin barikadını doldurmuşlar. İstedikleri, Türk aydınlarının bu barikad önünde secdeye varmaları. Onbeş yıldan beri bu memleketi içten içe yiyen, çürüten, çökerten, bu hale düşürenlerin kimlikleri kimsenin meçhulü değildir” (7 Şubat 1962, 5) sözleriyle yine doğrudan DP dönemini hedef almakta, bunların dış yardımları paylaşan küçük bir azınlık olduğunu dile getirmektedir. Bir başka yazısında Selçuk şu sözlerle DP’lileri tanımlamaktadır: “Bu konuda Demokrat Parti’nin mirasçılara sözümüz yok... Onlar, ağalara vurgunculara, köşebaşı milyonerlerine dayanan bir sistemin yenilmez ustalarıdır. Oy almak için satışa çıkarmayacakları maddi ve manevi hiçbir değer tasavvur

edilemez” (20 Haziran 1962, s. 3). DP takipçilerinin toplum içinde sömüren sınıflara dayandığını ve iktidarlarını sürdürmek için her türlü değeri kullanabileceklerini düşünmektedir. DP takipçisi derken aslında ifade edilmek istenen Adalet Partisi’dir. Benzer düşüncelerin AP için de zikredildiği söylenebilir: “Başkomisyoncu ile 27 Mayıs düşmanlarının programları açıktır: Petrolü yabancılara peşkeş çekmek, reformlara karşı durmak, fikir özgürlüğünü kısıtlamak, madenleri yabancı şirketlere sunmak, ne idiği belirsiz yuvarlak sözlerle gününü gün edip Amerika kulluğunda hür idareyi sürdürmek. Türkiye’yi beynenmilel sermayenin emrinde bir yarı sömürge memleketi olarak yönetmek” (3 Eylül 1965, s. 3).

Selçuk’un Yön’de yazılarını yayınlamaya başladığı dönemde ontolojik iç ötekinin en önemli aktörü AP Genel Başkanı Süleyman Demirel’dir. Onu şu sözlerle tanımlıyordu: “Morrison firması temsilciliğinden bir sıçrayışta Adalet Partisi Genel Başkanlığına ve Başbakan Yardımcılığına geçen Süleyman Demirel...Kökü dışarıda kapitalizmin ve yabancı sermayenin katıksız bir avukatı olarak ortaya çıkan Demirel” (9 Temmuz 1965, s. 3). AP Genel Başkanı Süleyman Demirel için ‘Başkomisyoncu’ sıfatını kullanan Selçuk’a göre AP ve 27 Mayıs rejimi düşmanlarının ortak hedefi Türkiye’yi bir ABD sömürgesi haline getirmektir. “Sözün kısası Amerika ‘tatlı karlar’ pazarı Türkiye’ye yaptığı yatırımların en sadık bekçisi olarak Adalet Partisini görmekte ve Adalet Partisi yöneticileri de Amerikaya hizmette kusur eylemeyeceklerini her fırsatta efendilerine göstermeye çalışmaktadırlar” (17 Eylül 1965, s. 3) cümlesiyle bu fikrini açıklamakta, Amerikan yatırımlarının bekçisi olarak gördüğü AP’yi ABD’nin hizmetçisi/kölesi olarak konumlandırmaktadır. Dolayısıyla Türkiye’de merkez sağın temellerini atan DP-AP geleneği Selçuk için emperyalizmin Türkiye’deki işbirlikçileridir. Selçuk’a göre içerideki işbirlikçiler uluslararası alanda da emperyal güçlerin lehine hareket etmektedir: “Türkiye 1950’den 27 Mayıs 1960’a kadar Birleşmiş Milletlerde özgürlük savaşlarını baltalayıcı ve geciktirici oylar kullanmıştır. Ve Türkiye 1950 den beri iç politikasında Kurtuluş Savaşından sonra tutturduğumuz politikanın tersine gayretlerin içindedir” (3 Ocak 1962, s. 6). DP’nin iktidar olduğu dönem boyunca uluslararası alanda sömürgeci güçlerin desteklendiği ve bunun Kurtuluş Savaşında izlenilen yolun zıttı olduğu belirtilmektedir. Bunlarla beraber bazı sivil toplum kuruluşları da Selçuk tarafından bu partilerle birlikte ya da bağımsız bir şekilde eleştirilmektedir. Misal olarak, ‘Mr. Browne’in Hikayesi’ (1 Ekim 1965, s. 7) isimli yazısında Rotary Kulüpleri ve Barış Gönüllüleri’nin Amerikan kapitalizminin faaliyet kolları olduğunu dile getiren Selçuk, Komünizmle Mücadele Derneğine (KMD) özel önem atfetmiştir:

Ve herkes biliyordu ki bu marifetlerin hücum işaretini Amerikan firması komisyoncusu Süleyman Demirel Karadeniz gezisinde vermişti...Komünizmle Mücadele Dernekleri kökü dışarıda Amerikan icadı bir kuruluştur. Bu kuruluşların gerçek amacı komünizmle mücadele değil, memleketin Amerikaya satılmasını kolaylaştıracak bir ortamı yaratmaktır... Komünizmle Mücadele Derneği Türkiye’de Atatürkçülüğe, yeniliğe, sosyal reformlara karşı durmak için çırpınmaktadır. Emperyalistlerin maşası olarak iş görmekte, İşçi Partisinin gelişmesini önlemek için çırpınmakta, petrolün millileştirilmesini isteyenlere hücum etmekte, madenlerimizi yabancılara peşkeş çekenlerin hizmetine koşmakta, 27 Mayıs düşmanlarının emrinde çalışmaktadır...Amerika, komünizmle mücadele maskesi altında kukla siyasi iktidarları destekliyerek emperyalizmini ve sömürgeciğini sürdürmek yolunu tutmuştur (20 Ağustos 1965, s. 5).

Selçuk, KMD’lerin Amerika tarafından kurgulandığını, amaçlarının ülkenin ABD’ye satılmasını kolaylaştırmak olduğunu, emperyalizmin maşası olarak Atatürkçülüğe, yeniliğe ve reformlara karşı durduklarını, Demirel’in hedef göstermesiyle İşçi Partisine saldırdıklarını ve 27 Mayıs düşmanlarının emrinde komünizmle mücadele maskesi altında sömürgeci güçlerin lehine hareket ettiklerini söyleyerek eleştirmektedir. Böylece siyasi akımlar ve aktörler gibi sivil toplum kuruluşlarına yönelik eleştirilerinde de benzer düşünce sistematigi karşımıza çıkmakta, Amerikan emperyalizminin işbirlikçileri olarak sömürgeci güçlerin safında yer almaları ve Atatürkçülüğe karşı olduklarının düşünülmesi yoluyla ontolojik ötekiyi temsil etmektedirler.

#### 4.3. Otoriter Modernleşme: Militarizm, İlerici Güçler ve Demokrasi Şüpheliği

Selçuk’un Yön dergisindeki yazılarında Kemalizmin yeniden inşasında kullandığı olgular sadece ideolojik temalar ya da ontolojik ötekilerden oluşmamaktadır. Bunların yanında Kemalizmin sol yorumunun politik felsefesini oluşturan kavramlar da yer almaktadır. Mevcut çalışmada Selçuk’un

yazılarından hareketle Kemalizmin yeni yorumunun politik felsefesini oluşturan şu üç kavram incelenecektir: Militarizm, ilerici güçler ve demokrasi şüphecilği. Ancak bu kavramlara geçmeden önce Selçuk'un Kemalizmin restorasyonu olarak kabul edilen 27 Mayıs İhtilaliyle ilgili görüşlerine değinmek gerekmektedir.

Selçuk 27 Mayıs Darbesini destekleyen ve yazılarında bu fikrini belirten bir aydındır. Onun için 27 Mayıs, Türk siyaseti ve devleti için ikinci bir şansın doğduğu dönüm noktası olarak görülen, özlenen bir tarihtir: “Bundan sonrası belki de bazılarımız için bir rüya gibidir. Hapishaneler, idamlar, kanunlar, Kurucu Meclisler, Anayasalar, referandumlar, yeni seçimler... Bir rüzgâr gibi geçen günler...” (12 Eylül 1962, s. 5) sözleriyle 27 Mayıs kutsanmakta; idamlar, mahkumiyetler ve 1961 Anayasası gibi tartışmalı konular coşkuyla desteklenmektedir. Her şeyden önce bu tarih öze dönüş tarihi olarak görülmektedir: “Kendimize dönüş bir anlamda 27 Mayıstan sonra Atatürkçülük ve toplumculukla başladı. Gençliğin ve ileri güçlerin öncülük ettiği bu akım, Kıbrıs davasının zorladığı bir alanda hızlanmıştır... Türk milletinin bağımsızlık konusundaki geleneksel bilinci uyanmağa başlamıştır” (14 Mayıs 1965, s. 3). Özedönüşten kastedilen şey Atatürkçülüğe dönüşün ilerici kuvvetler ve gençlik tarafından başlatılmasıdır. Bunun tarihi ise 27 Mayıs'tır. Kemalizmin tam bağımsızlık mottosunun tekrardan hayata geçirilmesi, dış politikada Kıbrıs konusunda yaşanan sorunlara ve yalnızlığa rağmen 27 Mayıs'la gerçekleşmiştir. Nitekim 27 Mayıs'ı Türk tarihinde müstesna bir yere yerleştirmektedir: “Toplum içindeki bütün devrimci güçlerin emekten ve halktan yana olanların elele vermesi Büyük Millet Meclisi Anayasasından başlayıp Lozan anlaşmasında süren, Atatürk devrimciliğinde ve 27 Mayıs Anayasasında devam eden temel ilkelerin savunması gerekir” (30 Temmuz 1965, s. 4). 27 Mayıs, Ankara'da BMM'nin açılışı, Lozan Anlaşması ve Atatürk devrimleriyle eş değer görülmektedir. Ayrıca bu silsile çerçevesinde 1961 Anayasası'ndaki ilkelerin savunulması yoluyla 27 Mayıs'ı Kemalizmin devamı şeklinde gördüğü söylenebilir. Ancak 27 Mayıs'ı sadece soyut ilkeler düzleminde değil, somut politik yaklaşımlarında da etkili olduğunun altı çizilmelidir. Darbe sonrası kurulan Yassıada mahkemeleri ve bu mahkemelerin kararlarının uygulanmasını destekleyen, altmışlı yıllarda Türk siyasetinin mühim tartışma nesnelerinden biri olan eski DP'lilerin affedilmesi meselesine açıkça karşı çıkan Selçuk, Bayar'dan bahsederken “Türkiye gerçeğini şimdi anlayan Kayseri'de yatan kocamış komitacı” (27 Aralık 1961, s. 6) ifadesini kullanması buna örnek teşkil etmektedir. Selçuk'un ideolojik koordinatlarında 27 Mayıs önemli bir rol oynamaktadır: “Sosyalizm!.. dedi mi biri, bizimkiler şimdiki gibi kibar kibar: Canım bunun da modası geçti ama!... Vay vatan haini, vay muarız mahluk!... 27 Mayıs bu imkânı kaldırmıştır. Askerler sosyalizmin gerçek anlamda kötü bir şey olmadığını bir ihtilalle kabul ettirdiler Yirminci Yüzyıllıklara...” (2 Mayıs 1962, s. 6). Selçuk'a göre 27 Mayıs sosyalizmin Türkiye'de normalleşmesine hizmet eden bir olaydır ve bunu gerçekleştirenler ise ordu mensuplarıdır.

Selçuk'un 27 Mayıs hakkındaki fikirleri demokrasiye yaklaşım konusundaki görüşlerini de ayna tutmaktadır. Demokrasi konusundaki yaklaşımının başında seçimlere ilişkin olumsuz ya da umutsuz denilebilecek kanaatine yer vermek gerekir. Buna örnek olarak İran'daki ilerici güçler olarak gördüğü Milli Cephe'nin yaşanan sorunların çözümü hususunda sandığa güvenmesini eleştirmektedir: “Ancak bizim gibi dört serbest seçimden sonra bugünkü çıkmazına girmiş bir ülkeden bakılınca İranda yapılacak serbest seçimlerin İranı nereye götüreceği veya nereye götürmeyeceği bütün gerçekleriyle gözükmemektedir” (21 Aralık 1961, s. 18). Ona göre demokrasinin anahtar kavramı olarak bilinen seçimler Türkiye'nin altmışlı yıllardaki sorunlarına neden olmuştur. Ancak topyekûn bir demokrasi karşıtı olduğunu söylemek mümkün değildir. Onun eleştirisi, İngiltere, Fransa ya da ABD'deki demokrasi anlayışını Türkiye gibi azgelişmiş bir ülkede uygulanamayacağıdır: “Demokrasinin belli bir medeniyet seviyesi, bir istihsal ve eğitim yeterliliğine varabilmiş ülkelerde işleyebildiğini yeryüzündeki tecrübeler açıklamıştır. İspat edilmiştir ki en modern en ileri kanunlar eski ve ilkel bir sosyal düzen üzerinde şekilsiz ve bir örtü gibi kalmaktadır.” (13 Haziran 1962, s. 6). Ona göre demokratik kültürün gelişimi için belli bir çağdaşlaşma ve eğitim seviyesi gereklidir. Gelişmemiş toplumlarda Batı tarzı demokrasinin ‘şekilsiz bir örtü’ gibi duracağını düşünmektedir. Bunların yanında Amerikan emperyalizmini demokratik sistem biçimde tanıtanlara karşı sert eleştirilerde bulunmaktadır:

Türkiyede Amerikan uşaklığı üstüne bir demokrasi oyunu sürdürmek isteyenler vardır. Bunlar yabancı kapitalistlerle işbirliği yapan kökü dışarıda çevrelerdir. Hem Batı demokrasisi istediklerini söylerler, hem de sosyalist eğilimli partileri ve toplumcu fikirleri yasaklamak isterler. Salt kapitalist partilerle yönetilecek bir ülkede faşizmin hüküm

sürdüğü açık bir gerçektir. Batı demokrasilerine 19 uncu yüzyılda kurulmuş sosyalist partilere 1965 Türkiye'sinde tahammül edemiyen bu batı demokrasisi hayranlarının oyunları açıktır. Amerikan kapitalizminin iktisaden peyki halinde bulunan Türkiye'de yabancı ve yerli sermayeye dayanarak 'simsiyah' bir rejimi yürürlüğe koymak (9 Temmuz 1965, s. 3).

Amerikan emperyalizmine dayalı demokrasi anlayışına sahip olanları eleştirdiği bu yazısında Selçuk, demokrasi bağlamında önemli bir paradokstan bahsetmektedir. Bu paradoks Türkiye ve Avrupa'da sosyalist partilere yönelik yaklaşımda kendisini göstermektedir. Türkiye'de sosyalist partilere tahammül edilememesine karşın Avrupa'da 19. Yüzyıldan beri mevcudiyetlerini devam ettirmeleri, Amerikan tarzı demokrasi anlayışı adı altında oynan emperyal bir oyun olduğunu düşünmektedir.

Son olarak Selçuk'un yazılarında militarist ve jakoben yaklaşımları irdelemek gerekmektedir. Selçuk'un jakobenist-militarist anlayışının altında yatan olgu sosyal sınıflarla ilgili tahliline dayanmaktadır. Bu sınıf vurgusu, sosyalist yaklaşımının bir tezahürü olarak karşımıza çıkmakla beraber Marksist sınıf anlayışının temel hareket noktası olan proleteriyadan daha farklı bir nitelik arz etmektedir: "Demokrat Parti ve Halk Partisinin yanında o zamana kadar hiç hesap edilmeyen, siyasi parti çevrelerinin kaale bile almadıkları yepyeni bir kuvvet belirdi. Bu yeni kuvvetin adı: Zinde kuvvetler... İlk şaşkınlık geçtikten sonra görüldü ki, bu yeni kuvvet eskimiş siyasi güçlere hiç benzemiyordu. Bu yeni kuvvet üzerine eski siyasi kuvvetlerin yapacakları her türlü hesap tutmayacaktı" (12 Eylül 1962, s. 5). Yön dergisiyle özdeşleşen zinde kuvvetler kavramı Selçuk'un yazılarında da görülmektedir. Bu zinde kuvvetler kimlerdir? sorusu burada akıllara gelebilir. Selçuk zinde kuvvetleri şu şekilde izah etmektedir:

Ordu... 27 Mayısın büyük başarısını hazırlayan ruh ve kuvvetinden hiçbir şey kaybettiği iddia edilemez. Özellikle Celal Bayarın Kayseri hapishanesinden çıkışı günlerinde gençlik ve Ordu münasebetlerinin girdiği çerçeve, renkleri hiç değişmemiş eski bir tabloyu gözler önüne serivermiştir. Parlametonun tarihi oturumlarına subayların gösterdikleri eksilmeyen ilgi ve politika esnafı karşısındaki ağırbaşlı tutumları, ordunun Atatürkçülük ve 27 Mayısçılığının en sağlam dayanağı olduğunu tartışmasız bir şekilde açıklamaktadır... Üniversite... Atatürke bütün icaplarıyla dönüş hareketi Türkiye'nin kurtuluşunda tek çıkar yol sayılmaktadır. Celal Bayarın tahliyesi yüzünden çıkan olaylar sırasında Cumhuriyet ve Milliyet gibi Atatürkçülüğün basındaki gerçek temsilcisi sayılan gazetelere karşı gençliğin takındığı tavır 1963 yılının ilk yarısında zinde kuvvetler birikmesinin hangi yöne kaydığını gösteren açık delillerdendir...Sendikalar, umut edilmeyecek kadar kısa zamanda güçlenip parlametonun dışından parlamentoya tesir edici çalışmalara girmek başarısını göstermiştir...Sendikalar kanunu çıktıktan sonra memurlar ve öğretmenler sendikalarının da sosyal adaletçi ve 27 Mayısçı ileri güçler olarak teşkilatlanmaları kısa zamanda beklenmektedir (24 Nisan 1963, s. 3).

Selçuk'un zinde kuvvetler olarak gördüğü sınıf başta ordu olmak üzere üniversite/aydınlar, sendikalar ve gençlikten oluşmaktadır. Bu sınıfların 27 Mayıs'ta üstlendikleri devrimci rolün yanında Cumhuriyet ilkelerine bağlılıklarıyla Atatürkçülük çizgisine dönüşü sağlayacak güçlü bir yapı oluşturduğunu işaret etmektedir. İşçiler ise bu halkanın dışında tutulmuşlardır: "Ücretine yapılan beş on kuruşu: 'Bereket versin'.. diye karşılayan ve bununla sosyal adaletin gerçekleştiğini sanan bir işçi, kendi çıkarları bakımından da şuursuzdur, milli çıkarları bakımından da" (10 Eylül 1965, s. 5). İşçilerin ücretlerine yapılan küçük zamlarla memnun olması, sınıf şuuru ve milli çıkar eksikliği olarak gören Selçuk, tıpkı Marksist ideolojideki sınıfsal ayrıma benzer bir şekilde -proletarya ve lümpenproletarya- ayrıma gitmekte ve işçilere zinde kuvvetler içinde yer vermemektedir. Yine de sendikal hareketlerin gelişmesi onun için umut kaynağı olmaktadır. Bununla birlikte zinde kuvvetler içinde ordu müstesna bir yere sahiptir:

Türk ordusu Cumhuriyet ordusudur. Atatürk ordusudur. Bu ordu, Yirminci Yüzyılın başlangıcından beri harikulade mücadelelerin potasında karakterinin değişmez çizgilerini yoğunlaştırmıştır. Büyük kaynaşmalar büyük yönler yaratırlar. Türk ordusunun yönünü Milli Mücadelenin kan ve barut karışımından doğmuş, Atatürk devrimlerinin yolunda çizilmiştir... Türkiye'de ordu halkın ordusudur. Tanzimattan beri Türkiye'nin Batılılaşma devirlerinde ve hürriyet hareketlerinde hep halkın önünde yürümüşür ordu... Ordunun bu

devrimci karakteri Türkiye'nin geleceğinde de kurtuluş sigortasıdır... Türkiye'de ordu, eski ve müstehase düzenin değil, yeninin, ilerinin devrimlerin, sosyal adaletin ve sosyal güvenliğin yanındadır. Bunun içindir eskinin muhafazakarları ve gerinin gerici her devirde ve her harekette ordunun yumruğunu akılsız kafalarında hissetmişlerdir (17 Ocak 1962, s. 10).

Selçuk'a göre ordu, Türk tarihindeki bütün terakki hareketlerinde başı çeken, devrimciliğin ve ilericiiliğin yanında yer alan, adeta bir "sigorta" işlevi gören kurumdur. Türk ordusunun Atatürk ordusu olduğunu ve rotasını Kemalist devrimlerin belirlediğini ifade eden Selçuk, muhafazakâr ve gerici gruplara ordu üzerinden gözdağı vermekte ve ordunun tarih boyunca siyasal sisteme gerçekleştirdiği müdahaleleri meşrulaştırmaktadır. Buna misal olarak 22 Şubat 1962'de meydana gelen Talat Aydemir'in gerçekleştirdiği darbe girişimi ve sonrasında yaşananlar hakkındaki şu görüşleri verilebilir: "Hala Atatürk ilkelerinin üç büyük dayanağı; halkçılık, devrimcilik, devletçilik aforoz edilmeğe çalışılsın... Sonra kalkıp bir büyük buhranın dalgalarında bunalarak harekete geçen binlerce askeri lanetleyelim ve bu iş kapansın gitsin... Bunlar bizim askerlerimiz.." (28 Şubat 1962, s. 6). Atatürk ilkelerinin tasfiye edilmesine karşı çıkan ve bu yüzden harekete geçen askerler olarak telakki etmesi ve "bizim askerlerimiz" lafıyla sahiplenmesi, darbe girişimleri ve darbeye askerlere yönelik Selçuk'un görüşlerini anlatması bakımından mühimdir. Zaten Selçuk, 1965 Genel Seçimlerine gidilirken yaşanan birtakım tartışmalar ve hadiselerden sonra zinde kuvvetler içinde en ayrıcalıklı konumda gördüğü ordu üzerinden uyarı yapmaktadır: "Anayasa düzeni dışına çıkan gayrimeşru taşkınlıkların ve tecavüzlerin bir ikinci 27 Mayıs davet edeceğini ve ikinci 27 Mayısın ise başlarına tezelden neler getireceğini düşünmüyorlardı" (9 Temmuz 1965, s. 3). Yazsının devamında Türk ordusunun İran ya da Brezilya ordusuyla mukayese edilmemesi gerektiğini belirtmekte, ordunun siyasal sistemdeki rolünün zayıflamasını düşünenlerin ise III. Selim'den itibaren Türk tarihini tetkik etmelerini ve Atatürk'ün başlattığı Kurtuluş Savaşına bakmaları gerektiğini ifade etmektedir. Son olarak, Selçuk bu dönemde demokratik siyaset karşısında zinde kuvvetlere güvenmekte ve onlardan umudunu kesmemektedir: "Halbuki Türkiye'de enerjik ve devrimci bir politikanın ardında birleşecek Atatürkçü ve sağlam kuvvetler, güvensizlik verecek kadar dağılmamıştır. Bunca çöküntüye, bunca tavizciliğe rağmen, gençliğin basındaki bazı çevrelerin, zinde kuvvetlerin, aydınların dayanışmasının kırılmadığını son günlerin olaylarını açıklamaktadır" (27 Mart 1963, s. 5). Bu sözleriyle Atatürkçü ve sağlam güçler olarak gördüğü ordu, aydınlar, gençlik ve basının dayanışma içinde mücadele edeceğine ilişkin ümidini dile getirmiştir. Çünkü bu grupları Türkiye'nin ilerici güçleri olarak tanımlamakta ve Atatürkçülük hususunda bu sınıflara güvenmektedir.

## 5. Sonuç

Kemalizm, 1839 Tanzimat Fermanıyla başlayan, İttihat ve Terakki Cemiyeti iktidarı döneminde hızlanan Türk modernleşmesinin bir devamı olarak modern Türk devletini ve ulusunu inşa eden fikir sistemidir. Türk siyasetinin başat siyasal akımı olan Kemalizm, eklektik yapısı, siyasal yapının meşruiyet zemini olması ve altı okun yorumuna açık niteliği sayesinde farklı anlamları bünyesinde barındırmaktadır. Bu farklı yorumlar, uluslararası politikada yaşanan değişimin iç politikayı dönüştürmesiyle beraber zuhur etmektedir. Altmışlı yıllarda Kemalizmin yeniden yorumlayıp anlamlandıran aktörlerin başında Yön dergisi gelmektedir. Yön, 27 Mayıs'tan sonra kurulan, bir grup sol görüşlü entelektüel bir araya getiren bir dergi olmanın ötesinde, çıktığı dönemin siyasi tartışmalarını şekillendiren çok önemli bir mecra olma özelliğine sahiptir. Temelinde Türkiye'nin kalkınma sorununu tartışan Yön yazarları, bu sorun etrafında demokrasi, sınıf çatışması ve siyasal ideolojiler gibi kavramları da biçimlendirmektedirler. Özellikle, Atatürk, Kemalizm ve Türk devrimleri, Yön yazarları için referans nesneleri olmaktadır. Bu yazarlardan biri de İlhan Selçuk'tur. Cumhuriyet gazetesiyle özdeşleşen Selçuk, Yön'ün kurucuları arasında yer almış ve Yön dergisinde en çok yazısı yayınlanan düşünürlerden biri olmuştur en çok yazı yayınlayan aydınlar arasındaydı. Bu bağlamda Selçuk'un Kemalizmin yeniden yorumuna sunduğu katkı önem arz etmektedir.

Yön'de yayınladığı yazılarıyla Kemalizmi sol bir çerçeveden yorumlayan Selçuk, ortaya koyduğu görüşlerle Kemalizmin bu yeni yorumunu üç sacayağı üzerine inşa ettiği söylenebilir: ideoloji, kimlik ve yöntem. İdeoloji olarak Kemalizmi, sosyalizm ve milliyetçilik temelinde emperyalizm ve kapitalizm karşıtlığı olarak tanımlayan Selçuk, kimlik olarak Atatürkçülüğün karşısında sağ akımları konumlandırmakta, akamete uğrayan Kemalist devrimleri tekrardan hayata geçirmek için karşı devrimi

zaruri görmekte ve burada da zinde güçler olarak gördüğü başta ordu olmak üzere aydınlara ve gençliğe güvenmektedir. Akademik literatürde “sol Kemalizm” olarak bilinen bu yaklaşımı Selçuk’un yazılarında görmek mümkündür. Aynı zamanda Yön dergisinin genel çizgisini de yansıtmaktadır. Bu görüşü biraz daha açmak gerekli görülmektedir.

Öncelikle Selçuk, yazılarında genellikle Atatürk’e, Kemalist devrimlere ve Atatürk’ün tam bağımsızlık anlayışına referans vermektedir. Bu bağlamda Selçuk’un yazılarındaki doktriner kalıp önem kazanmaktadır. Onun en çok değindiği ideolojiler milliyetçilik ve sosyalizmdir. Her iki ideolojinin kaynağı ve nitelikleri aynıdır: Kurtuluş Savaşı, Atatürk, devrimler, tam bağımsızlık, devletçilik ve halkçılık ilkelerinin yanında bunları tanımlarken kullandığı emperyalizm ve kapitalizm karşıtlığı olgularıdır. Bu yüzden onun Kemalizm yorumu milliyetçilik ve sosyalizmin harmanlanmasına dayanır. Bu da sol Kemalizm tamlaması için ideal birleşimi oluşturur. Ancak doktriner yaklaşımın kimlikel bir boyutu olduğunu unutmamak gerekir. Selçuk, kendi kimliğini Atatürkçülük temelinde iç ve dış ontolojik ötekilere karşı konumlandırmaktadır. Onun için dış öteki ideolojik olarak kapitalizm ve emperyalizm, aktör olarak ise ABD ve Batı dünyasıdır. Bu durum tenakuz oluşturmaktadır çünkü bir taraftan Batı dünyasının bir ürünü olan pozitivist zihniyet Selçuk tarafından kutsanmakta, diğer taraftan ise Batı’nın kapitalist-emperyalist uygulamaları sürekli eleştirilmektedir. İç öteki ise dış ötekinin yerli işbirlikçileri olarak gördüğü sağ akımlar ve partilerden oluşmaktadır. Yobazlar, gelenekçiler, muhafazakârlar, milliyetçiler, KMD, DP ve AP bu iç ötekiyi meydana getirmektedir. Burada milliyetçiliğe ayrı bir parantez açmak gerekir çünkü Selçuk’un doktriner yaklaşımında da milliyetçilik bulunmaktadır. Selçuk’un karşı olduğu milliyetçilik anlayışı sağ milliyetçiliktir, yani dini içeriğe sahip, onun nezdinde emperyalizmin içerideki maşası olan milliyetçilik anlayışıdır bu. Oysa kendi milliyetçilik anlayışı anti-emperyalist olan Atatürk milliyetçiliğidir. Zaten ona göre Atatürk’ün kendisi de milliyetçidir. Ontolojik ötekiler Selçuk için güvensizliğin ve tehdidin kaynağını oluşturmakta, tam bağımsızlığın ve Atatürkçü düşüncenin karşısında yer alıp, Türk devrimine zarar veren gericiliği temsil etmektedirler. Sağ akımlar ve aktörlere karşı olan bu tutumu Kemalizmin ‘sol’ takısını almasında işini kolaylaştırmaktadır. Peki bu ideolojik yaklaşımın içeride dayanacağı sınıf ya da sınıflar nelerdir? sorusu önem arz etmektedir. Selçuk, Yön dergisinin çizgisini bu konuda tamamen yansıtmakta, proleter sınıfa güvenmemekte ve bütün yaklaşımını zinde kuvvetlere dayandırmaktadır. Türk siyasetine ve bilim camiasına Yön dergisinin armağanı olan zinde kuvvetler kavramı, aydınlar, öğrenciler, sendikalar ve ordudan oluşmaktadır. Ancak ordu burada müstesna bir yere sahiptir. Türk modernleşmesinin dinamiği, Atatürkçülüğün hamisi ve gericiliğin korkulu rüyası olan addedilen ordu, Selçuk’un iktidar stratejisinin temel aktörü olarak konumlanmaktadır. Silahlı kuvvetler temelindeki bu vurgu militarist bir zihin dünyasının yansımasını oluşturmakta, 27 Mayıs ise güzel bir rüya ya da tekrarlanması arzu edilen bir dönem olarak görülmektedir. Aslında Selçuk, akamete uğrayan devrim sürecini karşı bir devrimle tekrardan hayata geçirmeyi istemekte, bundan dolayı da orduya ayrı bir rol atfetmektedir. Buna mukabil demokrasi ve topluma ilişkin derin bir şüpheciliği barındırır Selçuk. Seçimlerin Türkiye’de sorunları çözmediğine inanması, sağ partilerin emperyalistler tarafından politik ve maddi destek gördüğünü düşünmesi, halkın önemli bir kısmının okuma-yazma bilmemesi sebebiyle sağlıklı muhakeme yeteneğinden yoksun olduğuna ilişkin kanaati, bu anlayışı perçinlemektedir.

Sonuç olarak Selçuk, içinde yaşadığı dönemin küresel gelişmeleri olan anti-kolonyal bağımsızlık hareketleri ve içerideki DP yönetiminden etkilenecek, emperyalizm ve kapitalizm karşıtı olan üçüncü dünyacı sosyalist-milliyetçi bir ideoloji olarak Kemalizmi yeniden inşa etmektedir. Erken Cumhuriyet dönemindeki otoriterleşme temayülünün yansıması olarak zinde kuvvetlerin aktörlüğüne dayalı iktidar stratejisi, seçimlere, halka ve demokrasiye yönelik şüpheciliğe matuf aydınlanmamış hürriyetle birbirini tamamlamaktadır. Ancak bu çıkarımlar 1961-65 yılları arasında Selçuk’un Yön dergisinin birinci dönemindeki yazıları bağlamında yapılmıştır. Yön’ün bundan sonraki iki dönemini kapsayacak ve Selçuk’un 1965’den sonraki yazılarını içerecek yeni bir akademik çalışmanın sonuçlarıyla mevcut çalışmanın çıkarımlarının karşılaştırılması, genel bir yaklaşım sunma konusunda yardımcı olabilir.

## Kaynakça

- Ahmad, F. (2007). *Demokrasi Sürecinde Türkiye 1945-1980*, (A. Fethi, Çeş, İstanbul: Hil Yayınları.
- Ak, G. (2015). 1960'larda Niyazi Berkes: Sol Kemalist Bir Düşünürün Yeniden Doğuş Temrinleri, *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 53, 31-52.
- Alpkaya, F. (2019). Bir 20. Yüzyıl Akımı: 'Sol Kemalizm'. Ahmet İnsel (Ed), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Kemalizm içinde* (s. 477-500). Cilt 2, 9. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Altay, A. (2018). Doğan Avcıoğlu ve Orta Asya Türkleri, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(2), 231-251.
- Altun, F. (2004). Kemalist Bir Modernleşme Yorumu Olarak Yön Dergisi, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 2(1), 551-575.
- Atalay, L. (2019). Mümtaz Soysal ve Kemalizm: 1960'lı Yıllarda Bitmemiş Bir Senfoniye Tamamlama Girişimi, *TAD*, 38(65), 395-412.
- Atılğan, G. (2002a). *Kemalizm ile Marksizm Arasında Geleneksel Aydınlar, Yön-Devrim Hareketi*, İstanbul: Tüstav Yayınları.
- Atılğan, G. (2002b). Yön'ünü Ararken Yolunu Yitirmek, *Praksis*, 6, 119-151.
- Avcıoğlu, D. (7 Mart 1962). Kalkınma Programı, *Yön*, 1(12), 9.
- Avcıoğlu, D. (10 Nisan 1963). Sosyalizmden Önce Atatürkçülük, *Yön*, 1(69), 12.
- Barkın, E. (2011). *Yön Dergisi Yazılarında Demokrasi Anlayışı*. (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Berg, B. L. ve Lune, H. (2015). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (H. Aydın, Çev.) Konya: Eğitim Kitabevi.
- Bora, T. (2017). *Cereyanlar: Türkiye'de Siyasi İdeolojiler*, 5. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınevi.
- Çakan, İ. (2004). Türk Siyasi Hayatında Bir Aydın Profili: Doğan Avcıoğlu, *Akdeniz İİBF Dergisi*, 7, 31-47.
- Demirel, A. (2019). İsmet İnönü. A. İnsel (Ed), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Kemalizm içinde* (s. 124-133). Cilt 2, 9. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Dikici, M. (2007). *Yön Dergisi ve Türk Dış Politikası*. (Yüksek Lisans Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: İstanbul
- Hürriyet*, (2010, 21 Haziran). İlhan Selçuk'un Yaşam Öyküsü. Erişim Adresi: <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/ilhan-selcukun-yasam-oykusu-15089693>, (Erişim Tarihi:15.04.2022).
- Kaya, Y. ve Yücer, R. (2018). Kadro ve Yön Hareketlerinin İdeolojik Analizi, *İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 7(2), 561-582.
- Kazancıgil, A. (2019). Anti-emperyalist Bağımsızlık İdeolojisi ve Üçüncü Dünya Ulusçuluğu Olarak Kemalizm. A. İnsel (Ed), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Kemalizm içinde* (s. 235-247). Cilt 2, 9. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özdemir, H. (1986). *Yön Hareketi, Kalkınmada Bir Strateji Arayışı*, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Özkandaş, Y. (2019). *Bir Dönemin En Başat Çizgisi: Kemalizm*, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Sala, B. (2021). Türkiye Sosyalist Hareketinin Tarihsel Seyri: Dönemler, Gündemler ve Konjonktürel Yönelimler, *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 17(61), 12-33.
- Selçuk, İ. (21 Aralık 1961). İranda Mukavemet Cephesi, *Yön*, 1(1), 18.
- Selçuk, İ. (27 Aralık 1961). Asılmışlar, *Yön*, 1(2), 6.
- Selçuk, İ. (3 Ocak 1962). Bizim Milliyetçiliğimiz, *Yön*, 1(3), 6.

- Selçuk, İ. (10 Ocak 1962). Şantaj, iflas edecektir, *Yön*, 1(4), 5.
- Selçuk, İ. (17 Ocak 1962). Türkiyede Ordu, *Yön*, 1(5), 10.
- Selçuk, İ. (7 Şubat 1962). Mukaddesat Tezgahtarları, *Yön*, 1(8), 5.
- Selçuk, İ. (28 Şubat 1962). Sağduyu, *Yön*, 1(11), 6.
- Selçuk, İ. (7 Mart 1962). Panaroma, *Yön*, 1(12), 6.
- Selçuk, İ. (11 Nisan 1962). Dinimiz, imanımız, milliyetçiliğimiz, vatanseverliğimiz, *Yön*, 1(17), 6.
- Selçuk, İ. (2 Mayıs 1962). Bu da bir taktik ama, *Yön*, 1(20), 6.
- Selçuk İ. (6 Haziran 1962). 1962’de Türk Milliyetçiliği, *Yön*, 1(25), 7.
- Selçuk, İ. (13 Haziran 1962). Türkiye’de Demokrasi Geriliyor mu?, *Yön*, 1(26), 6.
- Selçuk, İ. (20 Haziran 1962). Fikir Namusu, *Yön*, 1(27) 3.
- Selçuk, İ. (27 Haziran 1962). Nasır’a övgü, *Yön*, 1(28), 6.
- Selçuk, İ. (15 Ağustos 1962), Zor ama keyifli mücadele, *Yön*, 1(35), 7.
- Selçuk, İ. (22 Ağustos 1962). Hoş geldin Johnson, güle güle Thalmayer, *Yön*, 1(37), 3.
- Selçuk, İ. (12 Eylül 1962). Lüzumsuz gayretler, *Yön*, 1(39), 5.
- Selçuk, İ. (6 Mart 1963). Müesseseseleşme Yolunda, *Yön*, 2(64), 3.
- Selçuk, İ. (27 Mart 1963). Olayların zinciri, *Yön*, 2(67), 5.
- Selçuk, İ. (24 Nisan 1963). Hayallere kapılmayalım, *Yön*, 2(71), 3.
- Selçuk, İ. (29 Mayıs 1963). Bir vesika, *Yön*, 2(76), 6.
- Selçuk, İ. (25 Eylül 1964). Gerçeklerin Yönü, *Yön*, 3(78), 5.
- Selçuk, İ. (22 Ocak 1965). Kökü dışarıda dış politika olmaz, *Yön*, 4(95), 5.
- Selçuk, İ. (29 Ocak 1965), Milliyetçiliğin Temelleri, *Yön*, 4(96), 3.
- Selçuk, İ. (30 Nisan 1965). Amerika, Yunanistan... Ve biz, *Yön*, 4(109), 3.
- Selçuk, İ. (7 Mayıs 1965), Çağdışı Bir İmparatorluk, *Yön*, 4(110), 3.
- Selçuk, İ. (14 Mayıs 1965). Millet Yapar, *Yön*, 4(111), 3.
- Selçuk, İ. (18 Haziran 1965). İnsan Pazarı, *Yön*, 4(116), 5.
- Selçuk, İ. (25 Haziran 1965). Halk Partisinin Sorumu, *Yön*, 4(117), 3.
- Selçuk, İ. (9 Temmuz 1965). Ham Hayallerin Sahipleri, *Yön*, 4(119), 3.
- Selçuk, İ. (30 Temmuz 1965). Lozandan beri, *Yön*, 4(122), 4.
- Selçuk, İ. (20 Ağustos 1965). Kökü Dışarıda Bir Dernek, *Yön*, 4(125), 5.
- Selçuk, İ. (3 Eylül 1965). Görünen Köye Doğru, *Yön*, 4(127), 3.
- Selçuk, İ. (10 Eylül 1965). Öncelikle Emperyalizme Karşı Savaş, *Yön*, 4(128), 5.
- Selçuk, İ. (17 Eylül 1965). İşte O Zaman, *Yön*, 4(129), 3.
- Selçuk, İ. (1 Ekim 1965). Mr. Browne’nın Hikayesi, *Yön*, 4(131), 7.
- Soydaş, M. ve Lök, A. (2019). İlhan Selçuk. A. İnsel (Ed), *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Kemalizm* içinde (s. 512-518). Cilt 2, 9. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Şener, M. (2017). Yön ve Milli Demokratik Devrim Hareketleri. M. K. Kaynar (Haz.), *Türkiye’nin 1960’lı Yılları* içinde (s. 359-379). İstanbul: İletişim Yayınları.

Tunaya, T. Z. (2002). *Devrim Hareketleri İçinde Atatürk ve Atatürkçülük*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Yalçın, S. (2010, 26 Haziran). “İlhan Selçuk’la Tanışmaya Hazır mısınız?”. *Oda Tv*. Erişim adresi: <https://odatv4.com/makale/ilhan-selcukla-tanismaya-hazir-misiniz--2606101200-10980>, (Erişim tarihi: 15.04.2022).

*Yön*, (21 Aralık 1961). Bildiri. 1(1), 12-13.

Yurtsever, H. (2008). *Yükseliş ve Düşüş*, İstanbul: Yordam Kitap.

Zorlu, M. (2006). *TKP’den TİP’e Sol Kemalizm: MDD Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

## **Research Article**

### **Kemalizmin Yeniden İnşasında Yön Dergisi ve İlhan Selçuk**

#### *Yön Journal and İlhan Selçuk in the Reconstruction of Kemalism*

**Yusuf Ziya BÖLÜKBAŞI**

Dr. Öğr. Üyesi, Anadolu Üniversitesi

İİBF/Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

[yzb@anadolu.edu.tr](mailto:yzb@anadolu.edu.tr)

<https://orcid.org/0000-0003-4723-5977>

#### **Extensive Summary.**

Kemalism can be defined as the whole of ideas and actions that make up the official ideology in the context of a modernization and nationhood experience unique to Turkey. Turkish modernization, which started with the Tanzimat Edict, gained momentum with the Union and Progress government and headed towards nation and state-building with Kemalism. In this historical continuity, Kemalism emerged with the goal of complete independence during the National Struggle and successfully established the Republic of Turkey. The Turkish revolution occurred in this period and was directed towards constructing a western-secular Turkish nation and modern state and society. With these qualities, Kemalism became the dominant idea of Turkish politics. However, Kemalism transformed over time and began to take on different meanings. Especially the emergence of the bipolar world order with the Cold War, the Soviet threats against Turkey, Turkey's entry into the Western alliance and its transformative role in Turkish political, social and economic life made it necessary to redefine Kemalism. II. The classes that got stronger during World War II increased their dominance over politics with the transition to the post-war multi-party democracy to be included in the Western bloc. In parallel with the class, economic and political changes experienced, Kemalism had an eclectic structure. It is also seen that the six arrows that make up the essence of Kemalism have a quality open to interpretation. Naturally, Kemalism has been subjected to different meanings and interpretations, apart from its significance in the Republican era, due to the transformation of Turkey and its characteristics. Here, the understanding of Kemalism in the sixties constitutes the central problem of this study. In the sixties, the efforts to reinterpret Kemalism developed around Yön Journal. Yön was a journal founded after May 27, brought together the influential writers of the period, and shaped the Turkish left of the sixties with the Turkish Workers' Party and the National Democratic Revolution movement. But beyond these qualities, it marked the period of its publication and shaped intellectual and political debates. Yön's journal focused on Turkey's development problem and evaluated classes, ideologies and political phenomena within the framework of this problem. Atatürk and Kemalist revolutions have been the main reference point of all Yön writers; a wide range of state interventionism has been advocated in every field, especially in the economy, an anti-imperialist approach has been adopted, and vital forces have been trusted. The subject of the present study is to answer the question of how İlhan Selçuk, one of the writers of the journal Yön, reinterpreted Kemalism. Selçuk, whose name is identified with Cumhuriyet newspaper, is among the founders of the Yön journal and is the third author who published the most articles. In this context, the content analysis constitutes the study's methodological framework, and the interpretation of Kemalism in İlhan Selçuk's writings between 1961-1965, which is the first phase of Yön, is revealed by revealing the embedded meaning through the examination of themes, terms and concepts. For this reason, 68 articles by İlhan Selçuk, whose 120 articles were published in the 222 issues of the Yön between 1961-1965, were examined.

In his writings, Selçuk generally refers to Atatürk, Kemalist revolutions and Atatürk's understanding of complete independence. In this context, the doctrinal pattern in Selçuk's writings gains importance. The

ideologies that he mentioned the most are nationalism and socialism. The source and characteristics of both ideologies are the same: The War of Independence, Atatürk, revolutions, complete independence, statism, populism, and opposition to imperialism and capitalism. Therefore, his interpretation of Kemalism is based on blending nationalism and socialism. This creates the ideal combination for the left Kemalism phrase. However, one should not forget that the doctrinal approach has an identity dimension. Selçuk positions his identity against internal and external ontological others based on Kemalism. For him, the outside other is capitalism and imperialism ideologically, and the USA and the Western world as an actor. This situation creates a contradiction; on the one hand Western philosophy is the mainstay of positivist thoughts that bless enlightenment and reason.

On the other hand, it rebukes the Western world. The inner other consists of right-wing currents and parties that the outer other sees as local collaborators. Bigots, traditionalists, conservatives, nationalists, DP and AP, constitute this inner other. Here it is necessary to open a separate parenthesis to nationalism because there is nationalism in Selçuk's doctrinal approach. The understanding of nationalism that Selçuk opposes is right-wing nationalism, that is, an understanding of nationalism that has a religious content and that, in his eyes, is an internal tool of imperialism. However, its sense of nationalism is anti-imperialist and Kemalist nationalism. Ontological others constitute the source of insecurity and threat for Selçuk, stand against complete independence and Kemalist thought, and represent reaction. This attitude towards right-wing movements and actors facilitates Kemalism's use of the 'left' suffix. So what are the classes on which this ideological approach will be based? The question is essential. Selçuk reflects the line of the magazine *Yön* on this issue, does not trust the proletarian class and bases his whole approach on vital forces. The strong troops, the gift of the journal *Yön* to Turkish politics and the scientific community consist of intellectuals, students, unions and the army. However, the military has an exceptional place here. The army, which is the dynamic of Turkish modernization, the patron of Kemalism and the nightmare of reaction, is positioned as the leading actor of Selçuk's power strategy. This emphasis on the armed forces reflects an aggressive world of mind, and May 27 is seen as a beautiful dream or a desirable period to return to the island. Selçuk wants to re-live the failed revolution process with a counter-revolution; therefore, he attributes a separate role to the army. On the other hand, Selçuk harbours a deep scepticism about democracy and society. Believing that the elections did not solve the problems in Turkey, that he was supported politically and financially by the right-wing parties and imperialists, and that a significant part of the people was illiterate and lacked sound judgment reinforces this understanding.

As a result, İlhan Selçuk built Kemalism in the context of ideology, identity and method in the sixties with his articles in *Yön*. As an ideology, he defined Kemalism as anti-imperialist and anti-capitalist based on nationalism and socialism. He saw Kemalism as an identity and positioned right-wing movements and parties as the inner other and the USA and the West as the outer other as ontological others. His distrust of society and his scepticism towards democracy determined his strategy of power. Relying on the vital forces and especially the army, Selçuk always remained loyal to the idea of counter-revolution to re-live the Kemalist revolutions. Kemalism, built by Selçuk, known in academic literature as left Kemalism, shows that he is a thinker who represents the *Yön* line with his other thoughts. Based on the analysis of Selçuk's writings published between 1961-65, it seems more appropriate to compare this idea with the study of his writings written in the other two periods, thus making a general inference. Therefore, how Selçuk interpreted Kemalism during the *Yön* movement period can be examined comparatively and produce scientific results.